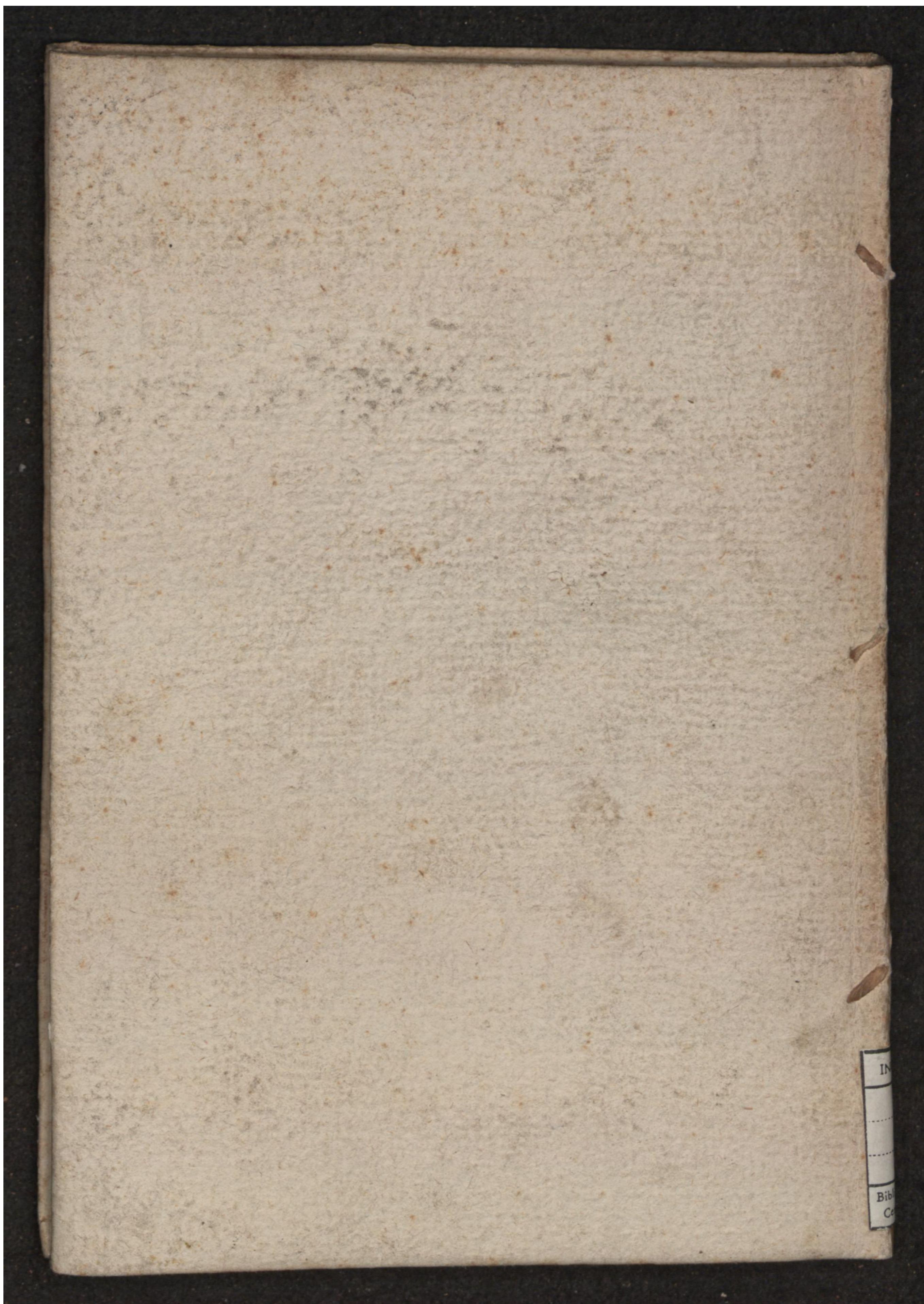
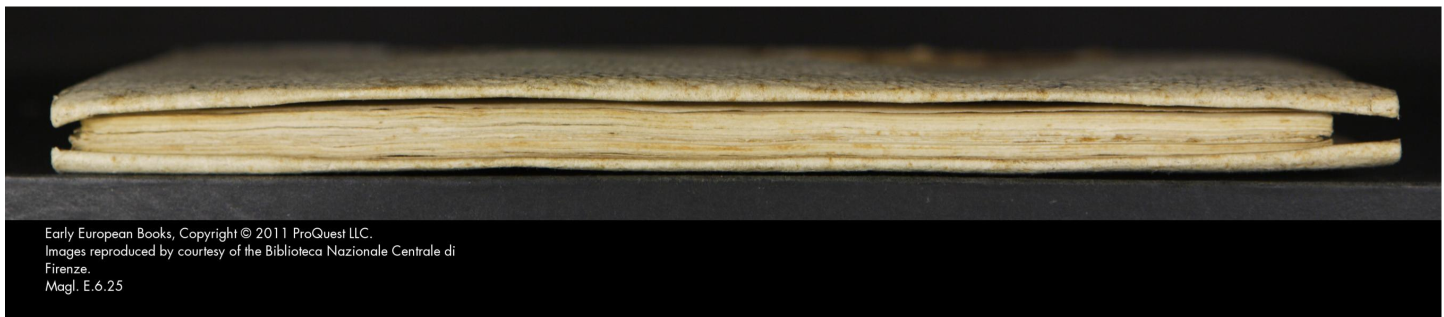
XXX
P°U. II.
P. R. ad Tur
car. Princip

NCUNABU
E
6
25

Ex legato D: Equitis Antonii Francisci Marmi

¶ Pius papa secundus eloquentissimus qui obiit Anno. Mcccclxiiii. in Anchona. dum ꝑficisci ꝓposuerit contra thurcos composuit. &c.

PIus episcopus seruus seruoꝝ dei. illustri Machumeti principi thurcorum. timorem diuini nominis & amorem scripturi ad te aliqua ꝓ tua salute & gloria. proqꝫ comuni multarum gentium consolatione & pace. hortamur ut benigne audias verba nostra. nec prius damnes ꝙ iudices. nec prius iudices ꝙ singula diligenter intelligas. accipe que scribimꝰ in bonam partem & usqꝫ in finem pacienter audi. si bona sunt que suademꝰ. amplectere. sin mala. respue & in ignē mitte neqꝫ idcirco epistolam reicias. quia christiani hominis est. & eius christiani qui ceteris preest. non enim te odio persequimur. neqꝫ tuo insidiamur capiti ꝙuis nostre religionis hostis existas. & armis christianam urgeas plebem. operibus tuis tibi non sumus offensi. diligimus iubē te domino inimicos nostros. & pro persecutoribus nostris oramus sapientibus & insipientibus debitores sumus & omnes cupimus fieri saluos. Grecos. Latinos. Iudeos. Saracenos. omnibus optamus bona. sed scimus vera bona neminem assequi posse qui extra euangelium degit. & a christo domino nostro est alienus. noli autē aures claudere aut oculos auertere cum christum nominamus quem Machumetea lex in qua natus es. & virum sanctum & ꝓphetam magnum. & virginis filium. & miraculis clarum dicit. multa tibi per eum & maxima bona aduenient. si ei credideris. & eius sacris iniciari uolueris. horresces hec cū

primum accipies. sed audienda est tota lex. deinde iudici-
um promendum. audi quo tendimus. multa tibi & tuis p
genitoribus cum christianis bella fuerunt. multus sanguis
effusus est. multe vrbes delete. sacre edes incense. rapte vir
gines. violate matrone. vastati agri. scelera ppetrata sunt
quecumq in mentem uenire possunt. dum Thurcus & chri
stianus uter imperet gladio contendit. tibi ut fama & ope
ra ipsa loquuntur ingens desiderium est christianos sub iu
gum mittere. & imperium latini nominis obtinere. & sunt
fortasse qui hoc facile suadent. & omnia tuis armis peruia
dicunt. & alii tuas uires amplificantes. christianas atte-
nuant. alii in diuisionibus & odiis que gentem nostram ex
cedunt spem collocant. haud difficile existimantes eos vin
ci ab exteris posse. qui domi dessident. nos non ita ignaruz
te credimus nostrarum rerum quin scias quanta est christi
ane gentis potentia. q ualida Hyspania. q bellicosa gal
lia. q populosa Germania. q fortis Britonia. q audax Bo
lonia. q strenua Hungaria. q diues & animosa & belli-
carum perita rerum ytalia. sola Hungaria diu progenito
res tuos & te ipsum fatigauit Octuagesimum iam annuz
aduersus Hungaros Thurcorum signa feruntur. Et ad
huc circa sanum ac danubium herent. Vna te gens tuasq
uires agitat. Quid facies si tibi cum ytalis. aut Gallis.
aut Germanis res fuit amplissimis. & robustissimis popu
lis. Fortasse est q dicat Iustinianum imperatorem. Con-
stantinopoli sedentem misso in ytaliam bellisario. cum par
ua manu militum perditam. Romam & reliqua loca usq
ad alpes recuperasse. nec te iustiniano minorem esse. Caue

ne te fallant adulatores. Domestica regum & assidua pe
stis facilem principes magna de se loquentibus aurem pre
stant. Atque idcirco sepe decipiuntur. Rarus est qui non se
uero maiorem credat. Iustinianus uniuerse Grecie & Illi
rici & Asie & Libie dominus erat. & ytaliam non ac-
quisiuit. sed recens perditam recuparauit. & Gothis gen-
te Barbara non ab ytalis abstulit. non dum amor imperii
Romani in mentibus ytalis refriguerat. Neque ullus erat
qui Barbaricum iugum equo animo ferret. Cuncti arma
pro imperio. & pro patria magnis animis susceperunt nec
tam Bellisarius ytalis libertatem restituit quam ytali suum de
cus uendicarunt. Tui progenitores nunquam aut possiderũt
ytaliam aut uiderunt. nec tibi ius ullum in ea est. quod si per-
gas ytaliam inuadere senties tibi cum uiris bellum esse. fa
temur res claras maiores tui egere. Nec tua minora sunt
opera qui Constantinopolim expugnasti et peram e regi-
one Ianuensium. Coloniam. et Peloponesum. magna ex
parte in deditionem accepisti. et in rastia et in ualacbia nõ
paucum agi adeptus es. et sepe tuos bostes fudisti. et hoc
anno. Synopem uetustam urbem metis eupatoris patri-
am et eius tyrannum cepisti. et trabezunte direpta. Inco-
las eius et imperatorem in captiuitatem abduxisti. Et Io
bannem cassanum prelio congredi ausum superasti. mag-
na bec tibi uidentur. Nec nos parua dicimus. At Iulius
cesar cum de uictoria pontica triumpbaret in Curru quo
uebebatur. Hec uerba iussit inscribi. ueni. uidi. uici. Imbel
les eas gentes et parui momenti existimans quas Pom-
peius paulo ante domuerat. et tu bac estate superasti.

Alia est ytalorum natura·alie uires·alia ingenia· alii ani
mi nesciunt subesse· qui soliti sunt preesse· & nunc tota yta
lia armata est equis & hominibus plena· nec pecunia ca-
ret·que neruus belli dicitur·non pugnabis contra feminas
aut ytaliam· aut Hungariam· aut aliam in occidenti pro
uinciam ingressus·ferro hic res geritur· non asiaticis sudi
bus Calibeus torax pectora tegit· equi simul & homines
tecti pugnant·ordines seruant·nec uano metu pauent· for
tior sit necesse est & manu promptior· & animo prestanti
or qui eos loco depellat· nec christiana discidia desiderio
tuo conducere putes·aut in hiis confidas· unientur christi
ani omnes si quando te audiant interiora christianitatis
accedere·nec tu melius christianorum paci consulere po-
tes q̄ʒ ualidis & magnis copiis christianitatem inuadens
cessabunt priuata odia ubi publica senserunt·& coniunctis
uiribus aduersus communem hostem arma summentur·
nec tu necesse arbitreris ad propulsandas tuas incursiones
ad comprimendum tuum impetum tuasq̄ʒ uires elidendas
totam christianitatem uniendam esse· quod fatemur diffi-
cile esse·Sed una ex quatuor nationibus satis fuerit sup̄q̄ʒ
satis tuas copias profligare· Atq̄ʒ ut de aliis taceamus
complures esse in tuo pallacio arbitrantur· qui terram yta
liam lustrauerunt· Et uires & ingenia noscunt ipsos audi
atq̄ʒ interroga·an equari tuis uiribus ytalia possit·an vin-
ci tuis armis·an tuo imperio subici·plus negocii romanis
fuit ytaliam acquirere·q̄ʒ orbi reliquo frena imponere· Di
cet aliquis ꝙ supra tetigimus intestina odia que nostram
gentem exagitant introitum tibi in italiam posse; prebere·
& si vnus principum te excludat·alterum inclusurum datu

rumq̨ aditum· sunt diuisiones sane & inimicitie & simul-
tates inter ytalos plures· & graues & periculose & utinã
non essent· sed nullus est qui dominum pati non christianuz
velit omnes in fide orthodoxa mori uolunt· Nulli animus
est a religione recedere· non hic inuenies· ꝙ tui maiores a
pud Grecos qui contendentibus de imperio duobus· nunc
uni nunc alteri minus potenti auxilia ministrauere· Donec
ambos eneruatos & exhaustos eiecere· & sibi principatũ
arripuere· Alie sunt ytalie potentie· Alii regum oculi· alia
ciuitatum consilia venetorum respublica sapientia diues·
& auro christo deuota· ut nostra fert opinio· Prius euer-
tetur funditus quam hostez religionis in ytaliam paciatur
intrare atq̨ hec quidez per sese quando statuerit nullus ad
iuta uicinis· tuas opes enertet tantum terra mariq̨ potest
an florentine urbis magnificentiam ignores· & uires & o
pes & quantus est in ea religionis cultus· quanta erga ihe
sum reuerentia· quantus amor· credes ne fieri posse· ut hec
ciuitas ytaliam dinerse religionis hominibus aperiri finat
sunt alie multe urbes insignes· multi principes clari & ma
gni· nihil de regno Sicilie dicimus ꝙ armis ac tempestate
concutitur· non possumus multa nobis de illo promittere·
licet tamen hoc asserere ꝙ quamq̨ duo reges de ipso liti-
gent et bello decertent maluerit tamen uterq̨ regno priua
ri q̨ tuis auxiliis uictoria potiri ꝙ si ad te alter confuge-
rit totius ytalie in se odia concitauerit· in Gallia Cisalpi-
na· que & ipsa pars est ytalie· Dux Mediolanensis in ar
mis excellit & potentia par regibus habetur· Nec praue
sunt ducis Mutine uires aut Gemensis· qui liguribus pre
est mari· Non contemnendus ducis Sabaudie opulentis

& ualidus in ytalia principatus· adest Marchio Mantu anus· Sunt alii complures urbium domini· Quibus nihil potest esse molestius q̃ nobilem ytaliam vane superstitionis ritu fedari· De nobis & ecclesie Romane ciuitatibus & prouinciis tacemus· Quando nostram tibi professionem· haut ignotã esse confidimus Quibus sola cura est seruande & ampliande fidei domini nostri Jhesu· Nec si accepisti ab aliis gaudemus· Veritatem enim accepisti· si minus hortamur· Hec discutias & uerum uestiges· Inuenies nihil nos esse mentitos· Non folium Sibille· Vt quidam ait de euangelii pagina recitamus· difficile est atq̃ adeo difficile· ut impossibile dici queat· te tua in lege permanentem uoti compotem fieri si ut aiunt imperium Christianorum desideras· Dices q̃ plurimos tibi christianos subesse· & de reliquis idem speras non est parratio· Paucissimi sub tuo imperio christiani sunt qui ad ueritatem ambulent euangelii· Omnes aliquo sunt error̄ imbuti q̃uis christum colant· Armeni Iacobite Maronici & alia quedã nomina Greci a Romane ecclesie unitate aberant cum tu Constantinopolim inuasisti· Neq̃ adhuc decretũ florentinum acceperant & in errore stabant· Neq̃ de sancto spiritu neq̃ de purgatorio igne consona recte fidei sententes Pauci fortasse inopes· ueri Christiani· necessitate non uoluntate tibi obediunt· At urbes ytalie potentissimas non est tuum cogere ualidiores sunt q̃ tuis queant exercitibus superari· Nosti que tibi acciderunt cum Thaurinum inuasisti· Quod nostra etas Belgradum uocat Pauci cruce signati· Innumerabiles tuas copias prostrauerunt· non

est de ytalis speranda uictoria quibus aduersa fuit in Vn
garis pugna. Quocirca ut eo tandem ueniamus quo no
stra festinat oratio & id dicamus quod ad scribendum cō
pulit: tuamq; gloriam & tuam salutem tibi deniq; ostenda
mus. Adhibe hiis paucis animum. Si uis inter Christia
nos tuum imperium propagare & nomen tuum q̄p glorio
sum efficere. non auro non armis. non exercitibus. non clas
sibus opus est. Parua res ommium qui hodie uiuunt max
imum & potentissimum & clarissimum te reddere potest.
Queris que sit non est inuentu difficilis neq; procul que
renda. Vbiq; gentium reperit. id est aque pauxillum qua
baptizeris & ad Christianorum sacra te conferas & cre
das euangelio. hec si feceris non erit in orbe princeps qui
te gloria superet. aut equare potentia ualeat Nos te Gre
corum & orientis imperatorem appellabimus ꝛ quod mo
do ui occupas & cum iniuria tenes. possidebis iure Chri
stiani te omnes uenerabuntur & suarum litium iudicem fa
cient. Oppressi undiq; ad te ueluti commune patrocinium
confugient. Ex toto fere orbe ad te prouocabitur. Multi
sponte sua sese tibi subicient tribunalia tua sequentur & tri
buta prestabunt. Licebit tibi surgentes extinguere. tyran
nides iuuare bonos. oppugnare malos. nec Romana ec
clesia te arguet recta uia uadentem. eadem erit erga te ca
ritas prime sedis. Que in ceteros reges. & tanto maior
quanto eris ipse sublimior. facile hoc pacto sine sanguine
sine armis multa poteris nancisci regna. Vladislaus litu
anie Princeps Vituldi frater cum aspiraret ad regnum
Polonie essetq; infidelissimus ut uoti sui compos fieret
effectus fuit christian⁹ & deinde etiam regnum obtinuit.

Cuius nunc filius Casmirus regnat. alter filius qui etiam apud Hungaros regnauit in bello contra genitorem tuuz gesto superatus occubuit. Quid reris de te fiet Christianis iniciato sacris. Magnus erit ad te concursus & felicitatis genus existimabitur inter subiectos tuos annumerari. Quippe & arbitramur si Christianus fuisses mortuo Ladislao Hungarie ac Bohemie rege. Nemo preter te sua regna fuisset adeptus. Sperassent Hungari post diuturna bellorum mala sub tuo regimine pacem & illos Bohemi secuti fuissent. Sed cum esses nostre religionis hostis elegerunt Hungari uiri fortes et fidelissimi religionem potius cum bello retinere quam ea perdita pacez consequi. quot sunt in Epiro in Peloponeso in Macedonia i reliqua grecia in Dalmacia. in insulis Egei Carpatii & Ionaii maris. Qui tuum imperium non alia de causa refugiunt nisi quia alienus es a christi titu. & hii modo ad nos modo ad alios recurrunt Opemque petunt extrema omnia subituri. priusque te circumcisum & alienigenam dominum ferant & nos aliquando frumento aliquãdo rebus aliis sublenamus. Quod si baptizatus esses & nobiscum ambulares in domo domini cum consensu. Nec illi tuum imperium tanto tempore formidarent. nec nos eis aduersus te feremus opem. sed tuum potius brachium in eos imploremus qui iura ecclesie Romane non nunquam usurpant & contra matrem suam cornua erigunt. & sicut nostri antecessores. Stephanus. Adrianus. Leo. aduersus Haestulphũ & desideriũ gentis Longobarde reges Pipinum. & Carolum magnum accersiuerunt & liberati de manu thirannica imperium a Grecis ad ipsos liberatores transtulerunt

Ita & nos in ecclesie necessitatibus tuo patricinio uteremur & uicem redderemus accepti beneficii. o quanta essz habundantia pacis. quanta Christiane plebis exultatio. quanta iubilatio in omni terra redirent augusti tempora. & que poete uocant Aurea secula renouarentur. habitarer pardus cum agno & uitulus cum leone. gladii uerterētur in falces in uomeres ac ligones rediret omne ferruz. excolerentur agri. euelleretur aspera domus. terra nitesceret uici repararentur. & urbes resurgerent. templa deo sacrata que ceciderunt emergerent. colapsa monasteria & plena uiris religiosis diuinis omnia laudibus personarent. o quanta tibi redundaret felicitas. qui ad eterni pastoris oui le cunctas redegeris oues. o quantum te omnes amarent obseruarent extollerent. qui communis omnium pacis & salutis fuisses auctor. Dicet aliquis hanc pacem hanc unionem hanc communem leticiam. haberi posse sub tua lege erat qui hoc censet. multos reges. multos populos unitos esse oportet. priusq̄ tuam legem. ubiq̄ dissemines. Nec si unies corpora unies & animos. sciunt Christiani suam legem sanctam esse & ueram & salutarem nec dimoueri ab ea possunt. Quamuis aliqui aut libidine ducti. aut auaritia tracti. aut uoluptati illecti. aut metu mortis attōiti. aut cruciatu superati. nonnunq̄ circumciduntur. & in tuos ritus concedant. quoruz si corda posses inspicere intelligeres neminem esse qui libenter consultoq̄ recesserit ab euangelio. ostendimus supra quantuz precellant christiane gentis uires. & q̄ difficile sit. tot nationes Christum colentes euincere. non est q̄ pacem speres sub lege machumethea in qua non est salus difficultates experimentis ipse uides qui & si

multis Christianis hiis que omnino nō ueris imperas mi-
nime tamen eis tuam legem persuadere potes. minus per
suadebitur ueris. Que non in argumentationibus ratio-
num. Sed in solo ferro fundata est. & que uincere disputā
do non sperat. ꝛ uinci formidat. Nō sunt christiani qui uel
bello superari possint. uel disputationibus decipi quando ꝛ
armis excellunt et rationibus munitissimi sunt non soluȝ di
uine scripture. sed etiam philosophice. impossibile est sub le
ge Machumethea unionem fieri. sub christiana facile fie
ri potest. Et id magna ex parte in tua uoluntate consistit.
Tu unus si annuas. Thurci omnes annuent. Nec Syri
aut Egyptii. aut Arabes. aut Libies aduersabuntur. Te
cum quicquid est intra Hellespontuȝ et Emphratem et qc
quid possides in Europa conuertetur. Quid faciet baccu
lus Egyptiorum arundines quando christianum te uide-
rit effectum. Quid imbellis arabs. Quid nudus affer.
omnibus hiis Ethiopes imminent presbitero Johanni pa
rentes. Qui christianus est non poterunt. et illis et reliqs
christianis obsistere nisi cursum retinere possunt Ethiopes
et congregatam aquam dimittere. que rumpat aggeres.
et totam inundet Egyptum. atqꝫ submerget cum sidus ap
paret arcturi hispani et Siculi facile Mauritamam inua-
dunt et Cathalani cum Genuensibus. et scis quantum ua
leant occidue classes et quantus est terror uel tyriis. uel A
lexandrinis. uel ceteris orientalibus quando christi trire-
mes ad eos nauigant. Tua certe auctoritas et animi ma
gnitudo et in bellis felicitas apud omnes ammirationi est.
qui Machumetheam sequuntur legem. quod si te nobis.
adiungeres. breui totus oriens reuertetur ad Christuȝ una

tantum uoluntas pacare orbem potest. Et ea tua est. si ad baptismi gratiam se couertat. in te est crudelibus bellis im ponere finem. Et tantum prestare moralibus bonum quan tum effari non possumus. Queret aliquis quomodo quies cet orbis thurcis ad christū conuersis quando nec ipsi chri stiani inter se concordes existunt et multa per ytaliā. Ger maniam. galliam et reliquas prouintias deseuiunt bella. diximus discedere inter se concordes existunt. et multa per ytaliam Germaniam galliam nostre gentis homines. non negamus et pluribus in locis ferro contenditur diuino oliz consilio sub Octauiano propter reuerentiam saluatoris q tunc secundum carnem natus est. Ea pax in orbe fuit. que nec antea nec postea uisa est. Difficile est et propemodum impossibile quiescere in terris omnia ubi homines sunt af- fectibus subiecti reprobis. Illum ambitio exagitat. hunc cupiditas trahit libido aliuz impellit. Multa est inter mor tales belli materia sed non sunt tam atrocia inter christia- nos prelia q̄ inter thurcos et christianos. Christianus cuz christiano de agri possessione. de regno. de imperio. de glo ria contendit. cuz thurco. de religione. de libertate. de vita inter christianos qui bello uincuntur positis armis nec ui- tam nec libertatem amittunt. Et multis esse patrimonia di mittuntur principes imperio priuantur Inferiores domi- num mutant. Reliqua tenent. In preliis que geruntur. aut cum Thurcis. aut cum Saracenis. qui succumbunt. si ui tam non amittunt. in seruitutem rediguntur. Et multi etiaz religioni renunciare coguntur. Hec acerbissima sunt. et immanissima bella que si tollantur quod in te situm esse mōstrauimus. Pax maxima exoritur et uniuersalis quies

Non ſunt reliqua bella huic comperata faciem quodam-
modo pacis habent & otii·nec illa tam multa erunt quan-
do unus aſſit qui ſolo nutu competere poſſit iniurias quali
ter te futurum non ambigimus ſi cum tua potentia chriſti
anus efficiaris· Vides ne quantum tibi laudis affert bap
tiſimi lauacbrum quantum cum chriſto ſublimis & conſpi
cuus redderis·quis prohibet aquam? quid metuis? uoces
fortaſſe anglicorũ times tuorum·quorum non dubitamus
dicturos tibi aliquos·quod cogitas? quid agis? quorſum
te tua uoluntas trahit? uis baptiſari? uis chriſtianus fieri?
neſcis quod periculum addis·omnes te thurci deſerent·&
ubi exiſtimas fieri magnus fies nullus & thurcus natus·
thurcos deſeres·inter thurcos creuiſti·thurcorum te ma-
nus extulit·thurci Aſiam & Greciam gubernant·thurci
exercitibus preſunt·qui ſimul minimam famam tue muta
tionis acceperint eueſtigio ſumptis armis te deiecto im-
peratorem alium ſufficient tu nudus & expulſus ſi euaſe-
ris apud chriſtianos mendicabis panem·Nam quis thur
cus eſt quem ſue religionis peniteat·moriemur omnes pri
us q̃ꝫ noſtri prophete iugum excutiamus·Non ſunt parua
que iſti obiciunt·adhibenda eſt & huic parti medela·quã
nemo te ipſo melius inuenerit noſti tuos homines & qui-
bus prouincias commiſeris·non ignoras quanta ſit cuiqꝫ
fides·& quis animus·non te latet non ſit ſine periculo ma
gnum facinus & memorabile uilia ſunt que paruo emun-
tur·Diligentia hic & labore opus eſt·perueſtiganda ſunt
amicoꝝ cõſilia noſcẽda ſubditoꝝ ingenia et hiis utenduꝫ
eſt q̊s fidos et prudẽtes uiderꝭ·ſeruiũt tibi nõ pauci ex xp̃i
anis nati q q̃ꝫuis circũciſi ſunt ñ tñ xp̃ianũ nomẽ oderunt·

Hiis exercitus· hiis p̄fecturas reddere potes· qui tui sint amantissimi & ita regnum ordinare· ut quando uelis pre-sto sint omnia· & cui subditi magna ex parte Greci sunt & Armeni ut diximus Iacobite· qui & si aliquot erroris ha-bent christiano tamen nomine censentur· nec aliud magis cupiunt q̄ te similem eis esse· & illū deum colere quem co-lunt ipsi sperarent meliori esse loco futuros qui nunc manci-pia q̄ uilissima sunt tributa soluunt grauia· iniuriis afficiun-tur quottidianis· ad bellum ducuntur inuiti· & inermis ce-dibus exponuntur priuantur liberis & uxoribꝰ miserrima res est post q̄ filios educauerunt eos perdunt· rapiuntur in pallacium pueri circunciduntur & machumetheis ritibus inbuuntur uident infelices parentes non modo corpora li-berorum uerum animas etiam irreperditum· & angustiati inter tot calamitates plorare non possunt· maiora mala ti-mentes· nemo horū te diligit· neq̄ enim natura fert ut eos amemus a quibus patimur mala ꝙ si te christianum cerne-rent mirum in modum diligerent felicitatem tuam cuperēt & omnibus studiis tuam gloriam quererent & filios suos & seipsos q̄ libentissime tibi donarent magna est horum multitudo & pro sua religione constantia· Quod si pru-denter eos tractaueris· nihil tibi de religione Thurcorū uerendum erit· qui medios inter christianos sese uidentes tue potius uoluntati consentient fortunas & dignitates ser-uaturi q̄ mortis periculo se subiciant· non suademus rem nouam aut insuetam tritum est iter quod ostendimus· mul-ti hoc & magni reges ingressi sunt apud francos· & gen-tilis ex ydolatra christianus effectus est clodoneus· & si-mul cū eo regni proceres baptizari non recusarunt· apud

Hungaros stephanus nostris iniciatus sacris omnem il-
lam gentem christo acquisiuit. Apud Vesogotos longo
tempore in Hyspania regnauerunt et usq₃ in hec tempora
eiudē gentis sanguis imperat. Ricardus Lemugildi fi-
lius suadente Leandro Isdalensi episcopo. arriane renun
tiauit heresi et cum omni gente sua catholicā fidem com
plexus est apud longobardos agilphus suasu ꝯiugis theu
delinde reliquit ydola. et cum omni populo christiane sese
legi subiecit. apud Hyberos. qui sunt in Asia imperante
Constantino maiore. Rex gentis cum cōiuge. et omni no
bilitate atq₃ plebe ad predicationem unius captiue mulie
ris relicta ydolorum insania baptizatus est. sed quid mo-
ramur et non exemplum illud adduximus quod omnium
est maximum. Constantinus ipse imperator ac monarcha
uiam aperuit. Quam tu et tui similes ingredi absq₃ ulla
cunctatione possitis omnes qui eum precesserant imperato
res excepto. Phylippo. gentiles fuere. Iouem. Mercuri-
um. Appollinem. Herculem et alia que sunt monstruosa
nomina tanq₃ deos colebant. Senatui et omni romano po
pulo. stulticia christus erat. ꝓponebātur passim edicta que
christianos comprehendi iubebāt. et nisi sacrificarent ydo
lis crudelibus modis interfici. nil uilius erat nomine chri-
stiano. Infame genus et maleficum habebatur omnium
qui christo crederent sub Nerone. sub Domiciano. sub Di
odeciano crudelissima in christianos deseuit persecutio. ac
Constantinus acceptis imperii fastibus postq₃ persuasus
est a Siluestro predecessore nostro in simulacbris demo-
nia coli et unum tantum deum esse cum patre. et spiritu san
cto christum ihesum ⁊ in euangelica tantummodo lege sa
lutem inueniri non est cunctatus. christi fidem amplecti nō

dixit. Senatus mihi aduersus erit restet populus copiarū duces alienabuntur imperio deiciar. Sed alto animo iac tans in deo spem suam edidit qua publice coli iussit. et eam fidem teneri ab omnibus imperio subiectis quā beati apo-stoli Petrus et Paulus Romanis tradissent. nec propte-rea sinistri aliquod sibi accidit Sed tunc potissimum excel lens et gloriosus euasit cum in uexillis suis Crux domini ihesu apposita resplenduit. Viderat per quietem in aere signum crucis. et uocem audiuerat dicentem in hoc Con-stantine uice paruit uexilla crucis erexit ciuilibus bellis fi nem imposuit. superauit hostes Barbaros afflixit. imperi-um ampliauit. pacem subditis dedit. ecclesias aperuit. con silia sacerdotum celebrauit. hereses elimauit lucē quā acce perat ab euangelio cunctis gentibus communicauit. Ma gnificus et excelsus super omnes Cesares inuentus Gre-cis et latinis nostris celebratus imperauit annos supra tri ginta sedem imperii apud bisantium erexit. Et ampliatis ciuitatis menibus. multisq; tum publicis tum priuatis edi ficiis magnifice constructis de suo nomine constantinopo lim appellauit. et plenus dierum apud in comediam edito testamento in quo filios imperii successores reliquit ut chri stianum decet sacramentis ecclesie receptis e uita decessit quid erat quod ille amplius in terra posset optare impio poti us est omniū maxima uita ei et longa fuit et paucis obnox ia morbis. inimicos humiliatos uidit et quod hōibus dul cissimū esse solet heredes amplissime fortune filios dimisit. nec alienum fuerit tm̄ imperatorem q xp̄ianaꝫ fidē rātope ampliauerit in alio seculo. cū xp̄o regnare. ut est credere. cui seruiuit in hoc dum uiueret. quod si omnibus qui patri am auxerint. iuuerint. defenderint. certum est esse in celum

diffinitum locum in quo beati euo sempiterno fruantur si-
cut philosophi doctissimi tradiderunt. multo id certius de il
lis sperandum est. qui pro lege domini uel seruanda uel au
genda summis studiis contenderunt sicut de Constantino
ostensum est. quem sicut in terra felicem fuisse didicimus.
ita & in celo beatum credimus. eadem proculdubio euen
tura tibi esse confidimus si nobiscum sapiens christum co-
las. & magnum cõstantinum imiteris. quemadmodum ro
mani cum suo imperatore christiani sunt effecti. ita & thur
ci una tecum baptizabuntur callide eritq3 tuum regnum su
per omnia. que sunt in orbe. & nomen tuũ nulla silebit etas
latine te littere. & grece. & barbere celebrabunt. nemo in-
ter mortales erit. qui te potentia. aut gloria precedat. mag
na sunt hec que promittimus. maiora que sequuntur de re
gno de potentia huius seculi. de gloria humana sumus lo
cuti. caduca hec & incerta sunt & fluxa omnes morimur.
omnia nata occidũt & omnia orta senescunt. breuis est hu
mane prosperitatis cursus. cito regnum deficit. nulla potẽ
tia lõga est. gloria quoq3 clari nominis q̃uis de maximis
rebus diu perseueret. finitur tamen aliquando. & cum tem
pore deficit. nihil est inter mortales non mortale ꝯterit om
nia tempus. esto duret per multa secula nomen. que dulce-
do post obitum laudis. aut damnatus est homo in altera
uita & nihil ei prodest fama que remansit. aut saluatus est
& ea non eget. beatitudine donatus eterna. que omni ex p
te plenissima est. filios ac nepotes preclara maiorum nomi
na iuuant & nobis quoq3 dum uiuimus dulce est talem he
reditatem posse relinquere. que sit posteritati solacium. est
id quid aliquo modo bonum sed meliora querenda sunt &
stabilia bona. que nostra sint neq3 unquam nos deserant.

Phylosophi quos perypatheticos uocauit antiquitas·tria
bonorum genera posuerunt·& alia esse animi dixerunt·ali
a corporis·alia externa·stoici ea dumtaxat bona existima
rūt·que animū excolerent·hoc facit iusticia prudentia·mo
deratio fortitudo & que sunt alie in animo dotes·egregiā
corporis formam roboris multitudinem nobilitatem clien
telas opes·inter bona non acceperunt·que neq̧ sunt in po-
testate nostra·neq̧ possessori felicitatem prestant·sed neq̧
ille quatuor uirtutes·que principales existimantur trāquil
lam homini mentez reddunt nisi aduniantur alie tres quas
theologicas appellant·& in animo site sunt spes·fides ca
ritas·tristis est & in anxietate moratur·& torpet & angi
tur·& nihil boni operatur·qui spe future uite priuatus est·
sine fide impossibile est placere deo·qui est ultimum boīs
bonum·& finis in quem tendimus caritas diuino amore
feruet curiosa est anime nostre·& proximo consulit·quem
iubet lex·ut tanq̄ nosipsos diligamus·si ergo animi bona
cupimus ⁊ moralibus uirtutibus opus est·& theologicis
neq̧ in hiis ulla est nobis cum tua lege contentio·alia sunt
in quibus discrepamus·fatebitur tua lex·& uitam eternaz
in altero seculo reperiri·& in hiis itineribus ad eū perueni
ri·dicet fidem necessariam esse·uerū non eam fidem q̄ nos
recipimus amplectet·laudabit caritatem·sed alia eius offi
cia dicet·q̄ xp̄ianus sine spe nō posse bene boī esse fatebit
sed spei finem longe diuersum a nostro recipiet·pax erit in
nominibus·bellum in rebus·fatescat hec nunc contentio·et
quomodo uera & eterna bona·ex fide xp̄i consequi possis
& anime tue consulere·que immortalis est ostendamus·et
si enim huius seculi que dicuntur bona concupiscis·⁊ inter
mortales magnꝰ uideri uis nō tū aīe tue oblitū te credimꝰ

nec ex illorum numero censemus·qui cum Epicuro et aliis quibusdam delirantibus phylosophis·extingui animam si mul cuȝ corpore putauerunt· nec rursus te sine deo esse cen semus·sicut olim de Gallicis in Hyspania traditum est·q nullum colebant deum·& de pithagora quem ferunt dice re solitum esse non liquere sibi an deus aliquis esset Que disputatio a deo impia iudicata est·ut ab Athenientibus auctor eius eiectus sit· & libri in quibus ea continebat ex usti·Possidoneus scripsit Epicurū de deo nihil sensisse·sed ea que diis locutus est inuidie depellende causa dixisse·stul torum hec est assertio sicut in propheta legimus·dixit insi= piens in corde suo non est deus· haud equidem te adeo ru dem existimamus·ut celum credas rectore carere·& hāc pulcherrimam mundi machinam casu emersisse· & omnia fieri fortuito·sed arbitramur te deum nostrum confiteri·et in eum credere qui celum creauit ⁊ terram·et omnia que in eis sunt·& ꝙ que creauit non negligit· nec te ignorare cen semus incorruptibiles esse animas hominum ·& cum e no stris corporibus migrant in alias regiones transferri·⁊ bo nas leta sortiri loca·malas ad supplicium rapi ꝙ non soluȝ in euangelio nostro scriptū est ⁊ in ꝓphetis· sed tua quoqȝ lex idem docet·q̄uis in hoc mundo temporalia que putan tur bona casu quodam fortuito euenire non recte arbitra= tur socrates & plato & Aristoteles phōrum principes·de mundi regimine·de immortalitate animarum de deo/eadē crediderunt que christiani·q̄uis aliqua noue legis archa= na·que non dum edita erant ignorauerunt·Platonis in epi stolis hec uerba leguntur·credendum est autem semper ue teribus sacrisqȝ sermonibus nobis asserentibus esse animā immortalem·iudicesqȝ habere ac penas date maximas cū a corpore fuerit seperata·quod intelligendū cum male uix

erit·non est hic locus apud te altius examinandus qui pro tuo lege deum esse intelligis qui omnia uidet· & omnia iu dicat·& animas corporea mole solutas pro suis operibus in alio seculo uel premia recepturas uel supplicia·non dubi tas·que cum ita sit·stultum cognoscis terrenis rebus ita a liquem inherere·ut celestia negligat·& duz corpori studet animam perdat breue est omne quod uiuimus euum·etiaz si mathusalez aut Nestoris annos possumus attingere qc quid eternitati comparatur momentaneum est· quotus ho die reperitur qui centesimum uideat autumpnum· quotus qui octogesimum impleat annum· uita hominis· ut inquit propheta in ipsis septuaginta annis in potētatibus· aliquā do ad octuaginta protenditur·ulterius labor ⁊ dolor·quo tus iterum ex eis qui nascuntur ad perfectam peruadit eta tez·q̄꧑ multi moriuntur infantes· Quot pueros extinguunt morbi·paucissimi iuuentutem superant·angustissima est ui ta hominis·& incerta mille instant in omnes horas pericu la·mille mortis fauces uite nostre insidiantur·minima res cursum nostruz interrumpit· Alieno hic arbitrio sumus uo cat nos deus quando uult·& ubi uult·& cum minime cre= dimus tunc citamur·peremptoria monitio est nec licet pro uocare aut contra niti· parendum est altissimo domino & uillicationis ratio reddenda·sapiunt qui ita uitam institu= unt·ut uocati alacri animo abeant & coram iudice qui ni= hil ignorat impauidi consistant·in die illa tremenda & a= mara ualde·in qua nihil amplius mereri licet·⁊ omnis spes ac metus ex hiis que acta sunt pendet nec supplicare iuuat neq꧑ negare·est igitur de anima curandū que post hāc uitā aliā habet uitam in qua uel dolet uel gaudet·qd ꝓdest hōi si uniuersum mundū lucretur·inquit in euangelio dominus

Anime uero sue detrimentum paciatur. aut quam commu tationem dabit homo pro anima sua hac uiuimus hac sapi mus hac deo similes sumus. hec melior pars nostri est reb⁹ omnibus preciosior. hec dimisso corpore in alias regiones ingreditur. corpus in terra iacet. & in puluerem conuertit & usq3 ad ultimū maximumq3 iudiciu3 sensu carebit. tunc uero pro meritis que illi cum aīa fuere coīa uel ad gloriā uel ad penam resurget? quid nino prodest late per Asia3 imperasse? quid Semiramidi eius uxori? Quid Dyonisio quid Herculi ad Indos usq3 penetrasse? quid ydanthirso Scithie atq3 Asie iugum imposuisse. Quid Nabucho donosor ad gades usq3 perrexisse? quid Osiridi dimissa egypto per Syriā & Asiam in Traciam duxisse copias? quid Agamenoni Iliū exusisse? quid Ciro psarum imperium constituisse? quid alexandro magno illud euertisse. & usq3 ad Hispasim in orientem. & ad Iaxartē fluuiū septētrionem uersus arma tulisse? quid Hanibali ytaliā uexasse quid Scipionibus Carthaginem deleuisse? quid Pompeyo orientales reges debellasse? quid Iulio cesari subacta Gallia romanum imperium inuasisse? quid Hunorum regi Athilie Pannoniaq3 potita. Aquiliam in ytaliam subuertisse. quid Tamerlano tot Asie Syrieq3 urbes incēdisse atq3 auum tuum prelio superasse. quid genitori tuo amirati. sepe de Grecis. sepe de Hungaris triumphasse. quid ceteris regibus atq3 imperatoribus res magnas & claras gessisse prodest si absq3 cognitione ueri dei mortui sunt. & nunc eorum anime apud inferos cruciantur. laudantur hic & ardent illic que fame uoluptas in cruciatu esse potest. Que dulcedo glorie in doloribus. dura uox est eorū qui uel in tauro Phalaridis beatitudinem esse dicunt. Non he

ne cohabitant dolor ac uoluptas nec ullus est in felicitate meroꝝ. in celo plena felicitas est. apud inferos plena mise- ria cum eo uentum est nihil iuuat gloria. que precessit. & fama seculi. studendum igitur est ut post obitum qui ꝑ om nes se horas infert. certus ⁊ incertus animabus nostris be ne consolamtis. preueniendus est piis operibus dies mor- tis. & omnes actus nostri ita dirigendi ut deo placeamus ipse est enim finis omnium & summū bonum. ⁊ quod aspi ramus. ⁊ ipsa beatitudo cuius cupiditas omnibus morta libus inest. querendum est iter ad eam. id recta fides osten dit. ⁊ operatio iustitie. quia nec iustitia sine fide. nec fides sine iustitia sufficit. iustus ex fide uiuit. ut scriptum est. ⁊ si ne fide nemo est accept⁹ deo. tua lex ut aiunt. in sua quēq religione saluari hominem censet. si alioquin caste iusteq uiuat aut si machumetea traditione relicta ad aliam tran sierit dicunt ⁊ in tua lege scriptum esse est enim sibiipsi se- pe cōtraria. nulli salutem patere nisi in ea. nos contra senti mus ⁊ certi sumus uiam uite soli christiano si bene agat a pertam esse. ait enim ueritas nostra in euangelio. qui credi derit ⁊ baptizatus fuerit saluabitur qui non crediderit cō dempnabitur. tu ergo si futurum credis seculum si uis fie- ri saluus. si anime tue bene consultum cupis. ut fidem Ro mane ecclesie extra quā non est salus ⁊ baptismuꝫ recipias oportet. hiis duabus clauibus fide et baptismo aperiunt paradisi porte. illis tamen quia apposite ad fidem uiuunt. naꝫ fides sine opibus mortua est euangelio prebende sunt aures & christi doctrina sequenda que nullum fallit. dices nolle tue legi nostram proponere. aut machumetem relin- quere prophetam magnum rogauimus ab initio ut benig ne audires. Idem nunc petimus. & nunc maxime attentis

auribus. & pia mente opus est. & iudicio recto quando ad radicem arboris infructuose admonemus securim. Audi seriem rerũ nosce hystoriam fidei prebe aures uero cui paratus est in altis edibus locus calistenem phylosophuз crudelibus modis lacerum in custodiaз rapuit alexander qui uera loquens diuinum cultum homini denegauit & ditum phylippi laudes cõmemorantem lancea transfodit timent homines exempla. & uidentes melius adulatoribus succedere quã recta monentibus. ad nugas se conuertunt & que placeant loquuntur Antigonus aliquando unus ex successoribus Alexandri qui regnauit in Asia interuenandum. mutata ueste. relictis comitibus errabundus apud Agrestes homines in uili tugurio pernoctauit incognitus & cõbibens de seipso tamq̃ de altero pcunctatus astantes. omnia que fecerat mala ab eis audiuit. mane quesitus atq; inuentus cum uestem allataз & regium ornatum uidisset date inquit purperam q̃ ut primũ indui uerum de me nisi hac nocte nunq̃ audiui. & Augustus mortuo uaro. idcirco se ipsum supra modum dolere aiebat quia non esset a quo uerum audiret. Ad pauperes philosophos relegata est inquisitio ueri que propterea sapientie amatores uocantur quia ueritati seruiunt. & nolunt decipi. turpe est cuiq; homini errare maxime regi qui si per se ipsuз non satis intelligit prope habet magistros quos interroget tantum placeat audire. nec pudeat discere quod ignoras. Tria sunt homiuũ genera. ut inquit Hesiodus primi & optimi sunt qui per sese omnia noscunt hiis proximi qui recta monentibus ascultãt tertii prorsus. damnandi sunt. qui neq; ipsi uident. neq; uidentibus credunt. Sed nulla in re periculosius erratur qui in hiis que pertinent ad fidem. neq; utilius inuenitur ueruз

recte Antipatrum de Alexandro scribit Aristo· mouens ne pro tot exercitibus uictoriisq; & subiugatione orbis terrarum glorietur· sed cogitet q si quid de deo recte cognoscat· non minori gloria dignus est q ipse pro tantis rebus gestis tantaq; potentia· & in Ethicis sapientem inquit esse amicissimum deo· sapiens autem nemo existimandus est q a recta fide est alienus· in hiis uero que sunt fidei· neq; tuus legifer satis intellexit· neq; tu in hanc usq; diem satis didicisti· an uero recta monentem audire & sequi uelis· futurus dies ostendet· si uero hec que ad te scribimus audieris signum erit ad discendum parati· si feceris que monemus· eris proculdubio sapiens· Nemo sapientiam contempnit· nemo odit· nemo est qui nolit esse sapiens· Verum primus sapientie gradus est nolle errare· & uerum q libentissime audire maxime in hiis rebus· unde homini est salus sicut ē religio que ordinatur ad eternam uitam· Audi ergo uerū circa religionem· si non scribimus uerum argue scribentes & despice tanq stultos· Sed noli falsum dicere· nisi cognoueris falsum esse· & narrabimus breuissime ab initio mundi usq; ad obitum saluatoris christi nostri legis archana· Deinde aliqua de tua lege dicemus ea· que cōferemus ad inuicem· & quantum intersit ostendemus· conabimurq; quātum ex alio dabitur lucem tibi ostēdere per quam possis ad eam lucem peruenire· que illumminat omnem hominem uenientem in hunc mundum· Cum creasset deus in principio Celum & Terram· & Maria· & Lucem· & Solem· & Lunam· & alia sidera· & plantas· & Herbas· & Volucres & Pisces· & quadrupedum genus inexterminabile· ut scribitur sapientie secundo· Ac Reptilia· & alia animantia·

Postremo Adam creauit & insufflauit in eum spiraculuz
uite & posuit eum in paradiso deliciarum. & fecit adiuto
rium simile sibi Euam ex costa eius eductam. & data licẽ
tia qua possent ceterarum plantationum degustare fruct⁹
ut abstinent a plantatione prudentie imperauit. Et ambos
cuz preuaricati essent ex paradiso deiecit. atqꝫ in eis huma
num genus morte dampnauit. iussit laborosam uitaz erum
nis plenam agere. ab hiis propagata creatura rationalis
cum rursus animo rebelli diuinam maiestatem contempne
ret. Et in uitia quoqꝫ prolaberetur aquarum diluuio dele-
ta est. Noe cum coniuge. & sex aliis animalibus in archa
saluatus est. & ab hiis omnes homines qui modo sunt &
post diluuiũ fuerunt originem ducunt. tres filii Noe Sem
Cam & Iaphet redeuntibus aquis in locuz suum humanã
gentem reparauerunt. adeo ut trahitur priusqꝫ Noe more
retur quatuor milia hominuz ex suis & filiorum lumbis ex
iuisse. ex quibus etiam iniqui emerserunt Nembrotes fili-
us Cam & qui cum eo in contumeliam domini turrim ba
bel edificare ceperunt. in ea diuisum est labiuz uniuerse ter
re. & confusione impeditum opus secuta est peccatum pes
simum pentapolitana submerso & Abraham & Loth in
uenti religiosi. in semine Abraham benedicte sunt gentes
& circumcisionis pactum cum eo percussum est. fuit enim
iustus & placuit deo in operibus suis. cum filium ysaac di
uino imperio immolare non derrectasset neqꝫ ysaac patris
uiam deseruit. cui natus est Iacob. qui alio nomine dictus
est israhel. & huic duodecim filii fuerunt. a quibus duode
cim tribus emanarunt. is cognito ꝙ Ioseph quem putabat
extinctum magnus & potens esset in Egypto. cum reliqs
filiis ad eum migrauit multiplicatum est illic iudeorum se

men: & in gentem magnam cum creuissent Israelite sur-
rexitqꝫ rex alius. qui Ioseph & opera eius. ignoraret gra
uissimis laboribus oppressi sunt & contumeliis innumera-
bilibus affecti. & miserante deo per manꝰ Moysi & Aa
ron seruitutem effugerunt & sicco uestigio rubro mari tra
iecto per annos quadraginta cibo celesti uitam in deserto
egerunt. Et circa montem sinay diuinam legem in tabulis
lapideis acceperūt. acquisita est terra promissionis. sed nō
tota in manu Moysi. post obitum eius mirabilia fuerunt
opera Iosue et aliorum iudicum inter quos etiam prophe
te claruerunt uiri excellentissimi. successerunt deinde reges
& alii prophete in populo dei & non sine celesti munimine
conseruata est gens hebrea & conseruata est gens hebrea
& prophete quidem interpretari legem salubria tradidere
precepta. uirtutem extollentes ⁊ uicia effulminantes. ⁊ mul
ta per illos scripta sunt diuinitꝰ reuelata. que de futuris no
ticiam pbuere non tamen pauca perpessi sunt aduersa iudei
cum legem domini contempnerent & in traditionibus pa-
trum non permanerent ceperunt eos caldei & in seruitutē
redegerunt. Et nunc Syri nunc Arabes nunc egyptii in eos
arma uerterunt. multe fuerunt eorum tribulationes. multe
calamitates. ac miserie. sed de omnibus liberauit eos do-
minus cum ad deum clamauerunt ⁊ tota mente redierunt.
quia cor contritum ⁊ humiliatum non despicit diuina ma-
gestas hec ut arbitramur comunia tibi nobisqꝫ sunt ⁊ in al
chorano machumeteo magna ex parte continentur uerax
igitur ⁊ tuo ⁊ nostro iudicio lex iudeorum uerax moyses
⁊ Dauid ⁊ Salamon ⁊ Ysayas ⁊ Ieremias ⁊ Ezechiel ⁊
Daniel. ⁊ ueraces omnes prophete domini. uera iudeorū
fides. qui ante christum in lege permanserunt. mendaces

omnes gentes que coluerunt ydola·notus antechristum so
lus in iudea deus·nihil hic usque contendimus·concedis hec
nisi fallimur omnia·in hiis que sequuntur discordia erit·sed
nos in luce ambulamus·neque offendimus ad lapidem pe-
des nostros·et ne de cetero tu quoque offendas magnopere
cupimus·et ultro ne decipiaris lumen offerimus·tu creatu
ra dei es et ouis eius sed errabunda extra caulas in alienis
pascuis procul ab ouili dominico letiferum capis cibum et
pestifera aleris herba·nos boni pastoris exemplo·qui reli
ctis nonagintanouem ouibus in deserto·una queque aber
rauerat secuti sumus teque querimus·et in uiam salutis op
tamus reducere·dolemus te uirum excellentem nobilitate
maiorum illustrem·gestarum rerum gloria clarum·impe-
rio magno preditum·et pluribus nature dotibus eminentem
non incedere in uiis domini nō nosce mandata eius non es
se in lege sua·compatimur tibi·et tuorum subditorum infe-
licitatem deploramus qui tecum pereunt·nec te credimus
libenter errare cuius naturam bonam esse confidimus·ig-
norantia ueri te retinet·tui te parentes et seipsos per igno-
rantiam decepere cum progenitoribus laberis·sed timen-
da est scriptura que ait ignorans ignorabit·Quod si cer
teris in rebus precipuam curam·exactam diligentiam sum
mum studium adhibeas ne quis fallat te circa religionem
potentissime curandum est ne fallaris·in qua tanto cautio-
rem te esse oportet·quanto in ea cum maiori periculo delin
quitur·ceterarum rerum ignorantia hec est·que sunt tempo
ralia in hoc seculo adimere·potest religionis error alterius
uite bona id est anime felicitatem reperit·quod ne tibi ac-
cidat si nobis aures et fidem prestiteris facile adiumento
erimus·Audiuisti ea que de ueteri testamento diximus·

Nunc de nouo agendum est in quo plurimum discorda-
mus. audi que subiungimus. sic & tue legis tenebras odio
habebis ut speramus & nostre legis lucem amabis Duo in
ueteri testamento uaticinia reperiuntur. quorum alterum ē
quia non auferetur sceptrum de iuda neq; dux de femore ei
us donec ueniat qui mittendus est. siue ut Caldei dicūt mes
sias. Alterum est quod ait cum uenerit sanctus sanctorum
cessabit unctio uestra. hiis uaticiniis predictum est in aduē
tu christi. iudeos & regnum amissuros esse & sacerdotium si
cut & factum est. regnum quod iudeorum fuerat ydumei
acceperunt. regnante namq; primo herode antepatris filio
genere ydumeo & alienigena. christus ex maria uirgine na
tus est dei filius. uerus deus. & uerum homo qui sacerdoti
um iudeorum ad christianos transtulit. Petro sibi successo
re dilecto. in quem pontificis maximi potestatem transfu-
dit. neq; ulterius apud iudeos pastoralis ouium cura per-
mansit dicente dn̄o ad petrum . pasce oues meas . Pastor
ipse bonus & pontifex magnus xp̄s pastores. deinceps & pō
tifices christianos non iudeos esse constituit q̄uis petrus.
& alii plures ex iudeis non amplius iudei suum summū pō
tificum acceperunt. Atq; in hunc modum iudaica cessa-
uit unctio . & translatum est sacerdotium . Quo facto &
lex ipsa translata est dicente apostolo. quia translato sacer
dotio necesse est ut legis etiam translatio fiat. Deus igi-
tur qui multifarie multisq; modis olim patribus in prophe
tis locutus fuerat. nouissime per filium suum quem consti-
tuit heredem uniuersorum . per quem fecit & secula . allo-
cutus homines nouam legem edidit . Et noua dedit pre-
cepta. quibus seruatis uitam meretur eternam . In tem-
pore igitur quod in altissimo indiuidue Trinitatis consilio

ab eterno fuerat diffinitum. regnante apud hebreos hero
de. imperante apud Romanos Augusto. quiescente mun
do. & aduentum domini mirabili & inaudita prioribus se
culis pace honorante. missus est Gabriel angelus de celo.
qui marie felicem conceptionem & sacratissimum partum
annunciaret. sed ante precursor natus est Iohannes qui pe
nitentiam predicaret. & uiam domino prepararet. conce-
pit uirgo de spiritu sancto. ut predixerat angelus. & serua
ta dignitate uirginitatis filium simul. & dominum peperit
natus est christus saluator octauo calendas Ianuarias. et
in ipsis calendis circumcisus est & iuxta uocem euangeli
cam ihesus appellatus quia salutem attulit humano gene
ri. plurima de infantia saluatoris scripta sunt. nec dubium
est quin omnis etas signis & miraculis plena fuerit. sen ec
clesie nostre grauitas & acre iudicium. ea tantum recipit
que certa sunt Apocripha pretermittit. duodecimus salua
toris annus memoriam habet. quia templum ingressus cū
legis doctoribus disputauit & aliqua ex parte splendorez
sue diuinitatis ostendit. sed circa tricesimuz annum fulgor
illi plenius emicuit. tunc enim baptizatus est a Iohanne. &
Iohannem ipse baptizauit. & paterna uox audita est. hic
est filius meus dilectus in quo mihi bene complacuit. con
uertit aquam in uinum. & in innumerabilibus coruscauit
miraculis. elegit sibi discipulos quos uocamus apostolos
& circuiens regiones. Et mentes hominum & corpora sa
nauit egrotantium. & faciens ipse que docebat toto trien
nio predicauit euangelium per iudeam & uicinas prouin
cias beatissima uox eius intonuit. Que uita hominum es
se deberet ostendit excellentissime. & precepta tamen ue-
ra innouauit tum noua prioribus multuz utiliora instituit

abdita & obscura que erant in ueteri lege multa reuelauit & obscuros prophetarum apperuit sensus & que de se pre dicta fuerant palam exposuit misterium sancte trinitatis o stendit· & unitatem in trinitate monstrauit· docens tum pa trem· tum filium· tum spiritum sanctum diuinis honoribus prosequendum· & hos tres unum esse deum predixit· non modo mortem suam· uerum etiam genus mortis· & quod tertia die resurgeret· et quod ascensurus in celum rediturus es set in finem seculi iudicare uiuos & mortuos· comprehen sus est sicut ipse uoluit· & traditus pilato presidi qui eum neci daret· Testes in eum citati sunt nec est inuenta mortis causa· quia peccatum non fecit· nec repertus est dolus in o re eius· maximum crimen obiecerunt quia filium dei se fe cit & regem dixit· & propter ueritatem occisus est· cruci fixus atque sepultus· & iuxta uerbum suum resurrexit a mor tuis· & quadraginta diebus cum discipulis commoratus· cum eos confirmasset et corroborasset· atque in orbem ire ius sisset euangeliũ disseminaturos tandem uidentibus illis ele uatus est· et nubes suscepit eum ab oculis eorum· ascendit ad celum et sedet ad dexteram dei patris· et inde uenturus est iudicare uiuos et mortuos· et redditurus unicuique secũ dum opera sua· interra spiritussanctus ab eo missus oĩa sug gerit ecclesie· que necessaria sunt ad uitam eternã hec nos xp̃iani firmiter credimus· hec est fides nostra quã cunctis gentibus predicamus· et impartiri omnibus cupimus· hec ab apostolis et eorum successoribus per fideles manus im mutilata et incorrupta ad nos usque delata sunt· Hec uos thur ci et saraceni magna ex parte negatis· et si enim christum ex uirgine natum· et sanctum uirum· et dei flatum· et pphe tam magnum et mirabiliũ operum effectorẽ· et adhuc uiuẽtẽ

confitemini·deum tamen & dei filium esse inficiamini· nec
sibi nec sancto spiritui diuinitatem conceditis & trinitatez
personarum in diuinis respuitis· & christi mortem deride
tis·quem translatum & alium sibi similem loco suo interfe
ctum arbitramini·nec eius aduentuz in extremo iudicio ex
pectatis·& alia non pauca christiane legis reicitis & plu
rima creditis que apud nostros risu digna uidentur· ⁊ que
modo dimittimus intacta atq; nos credimus non soluz ex
noua lege·sed ex ueteri innitamur·vos machumethi ⁊ Al
chorano eius fidem tantummodo adhibetis· et hominem
mortuum·sine conteste sine ratione·sine miraculis seqmini
nos uiuo credimus uiuit enim uestro testimonio christus·
nos deo prestamus aures ⁊ signis et rationibus sacris du
cimur testimoniis·quod si nos audies monstrabimus bre-
uiter nostre legis splendidam lucem et tue obscuraz caligi
nem detegemus·sed opus est piis et attentis auribus·quan
do fidei sublimitas attingitur· et magni dei panduntur ar
chana·sepe iocis et inanibus fabulis te presentem adhibui
sti·et leuiores uidisti narrationes·nō est cur hec grauia cō
temptas aut ea nosse recuses· ex quibus tua pendet salus·
non est anima nobilis cui non insit ueritatis amor ·non est
homo qui nolit saluꝰ fieri· audi ergo qui generosus es· au
di que te saluare possunt·quid est inter christianos thurcos
q; controuersie·in quo simul contendimus·que discidii cau
sa sane non alius discordie fomes est·nisi quia circa diuini
tatem non eadem sapimus de patre· de filio· spiritu sancto
contendimus·hoc est precipuum discidium quo sublato fa
cile omnia componentur· Attingemus hec et que sit inter
nos de diuinitate dissensio lacius exponemus· nos in deo
tres dicimus personas esse patrem et filium ⁊ spiritum sanc

tum. uos unam tantum. quam nec patrem. nec filium. nec spiritum sanctum dicitis. sed deuz tantummodo appellatis ꝛ hunc unicum esse dicitis creatorem celi ꝛ terre. ꝛ omniuz que in eis sunt nulla est de unitate contentio. non latent nos uerba moysi dicentis in exordio legis audi israbel dominus deus tuus unus est. ꝛ rursus in lege scriptum est. ego sum dominus deus tuus qui te eduxi de terra egypti non erunt tibi dii alii preter me. ꝛ rursus ego sum qui sum. Et si quesierint nomen meum uade ꝛ dic eis qui est qui misit me ad uos. ꝛ in cantico exodi dicitur. dominus omnipotēs nomen eius. que testimonia unum esse deum ꝛ unum dominū manifeste declarant. ꝛ unam potestatem ꝛ unam naturam hic amicitia est atꝗ concordia. uobis unus deus est. Naz deus nature dominus potestatis nomen nobis est unus. dicitis principium omnium rerum esse deum. nos idem affirmamus in quo igitur dissentimus. multa sunt que de deo aliter christiani dicunt aliter sarraceni seu thurci. vos deum corporeū dicitis nos incorporeū. vos fortuita esse que hic in terra geruntur arbitramini. nec curare de hiis deuz. nos gubernare eum qui creauit omnia nō dubitamus uos deū patrem in diuinitate negatis. nos patrem ꝛ filiū cognoscimus uos spiritū sanctum ex diuina maiestate reicitis. nos ponimus ꝛ ueneramur. mittamus alia hec aggrediamur in qbus plus pōderis est. nos xp̄m dei filiuz dicius uos negatis. cur negatis sane. quia nec uxorem habet deus ex qua filium procreare posset. Quod si uxor ei fuerit filiosꝗ genuerit. mūdus qui unius imperio regitur in plures diuisus dominos diu stare non posset in unitate concordia est. que seruet imperia. in pluritate discordia que maxie regna subuertit. sed quis tam rudis. tam uecors. tam demens christianus est qui gnar̄ deū ex cōnubio ꝛ pmixtiōe femie arbitret

Non sumus a deo hebetes christiani. ut tantu3 nephas ad mittamus saracenis suaderi hoc posset qui deo & corpus & caput & manus. & cetera membra concedunt. nos deũ spiritum esse asserimus. incorporeum immortalem eternu3 & i comprehensibilem. qui dum seipsum intelligit in mente sua uerum uerbum concipit quod nos filium dei esse dici- mus. nec aliud est in deo seipsum noscere atq3 intelligere. q̃3 deum esse. nihil est enim in deo non deus. deum autem cuius est uerbu3 nominamus patrem & processum ipsius uerbi generatõnem filii dicimus. nec ueritas. hec de verbo dei apud christianos tantu3 illuxit. gentiles phylosophi an techristi aduentum eadem que nos asserimus nonnulli af- firmauerunt. siquidem platonici philosophi in suis libris a pertissime dixerunt. q in principio erat uerbum & uerbum erat apud deum. & deus erat uerbu3. hoc erat in principio apud deum. omnia per ipsum facta sunt. & sine ipso factũ est nihil. et reliqua ferme omnia comprobant de uerbo dei que Iohannes in euangelio suo tradit. usq3 ad incarnatio- nem uerbi. quam ignorarunt. quia nondum natus erat chri stus. & alta legis misteria absconderat deus a sapientibus huius seculi que reuelauit paruulis. quod igitur platonici uerbum dei nominant. & deum esse dicunt. nos filium uo- camus ex deo genitum & deum esse fatemur nec ruinam mundi ex filii generatõne timemus. quando unus dumtax at filius est & pater & filius unum sunt. una potestas una uoluntas una maiestas. nec uerbum conceptum ab intelle ctu concipiente discordat. obscura hec uerba uidebũtur at si uoles. presto erunt qui lumen afferant & apertissima om nia reddant. & tu solem hunc corporeum cernis qui noctẽ abiens & diem efficit rediens hic a seipso lucis producit

radios. hec productio generatio quedam est in sole. et ra-
dii solis filii solis eius non inconuenienter uocantur. que si
militudo quamuis multifarie est inepta. nam solis plures sepe
uidimus radios. deo unicus tantum est filius in eo tamen
conuenit. quia una est & solis et radiorũ substantia. et una
est patris & filii diuinitas atque essentia. quamuis comperatio
corporaliũ rerũ nulla satis cum diuinis quadrari potest. sed
accipe testimonia. et qui ratione non capis cede autoritati
uetus testamentum & iudeis & xpianis. & saracenis cõe
est. eructauit inquit Dauid ex persona dei cor meũ uerbuz
bonum hoc est quod dei filium dicimus & unigenitum pa
tris eterni non ex carnali coniugio. aut humano complexu
sed ex corde dei id est intellectu productũ asserimus & rur
sus filius meus es tu ego hodie genui te. hodie dicit. quia
deo nec heri preteriit nec cras imminet. Sed hodie semper
adest cui presentia sunt omnia. iterum ante luciferuz inquit
genui te ut intelligas quia non loquitur de Salomone Da
uid. sed deus pater de filio deo. quia ante luciferum nemo
fuit. et in libro sapiẽtie legimus sapientiã dei que dei filius
est dicentẽ. nondũ erãt abissi. et ego iam cõcepta eram. ante
montes et colles ego parturiebar. nunquam enĩ pater sine filio
fuit. nec sine patre filius et hoc quod in euãgelio inquit Jo
hannes. In principio erat uerbũ et uerbũ erat apud deuz et
deus erat uerbũ. que misteria profunda et alta cũ nõ intelli
geret Arrius nec Machumetes cõprehendere. negarẽ ma
luit ueritatem dei. quam suã ignorantiã cõfiteri. et suas inepti
as imprudenter ingerere. quam alioꝝ sapientiã humiliter dis-
cere. stulta hec et dãnosa pertinatia est. deo enim et prophe
tis eius oportz credere. et si quid est cuius rõem nõ capimus
debemus cuz paulo dicere. o altitudo diuitiaꝝ scientie &

sapientie dei q̄ȝ incomprehensibilia sunt iudicia eius & in uestigabiles uie eius fatentur iurisconsulti·non omniū que a maioribus suis instituta sunt·rationem reddi posse· & ta men legi parendum esse·quia non sine causa condita fuerit quanto minus archana dei licet agnoscere plurime sunt oc culte cause ad quas nulla potuit curiositas hominum per- uenire sicut oculi noctue ad solem ita & noster intuitus ad ea que sunt diuinitatis·non est ergo mirandum si neq; ge- neratōnem filii neq; spiritus sancti ꝓcessionem neq; trinita tem in diuinitate intellexit carnaliter homo·uel Arrius uel machumetes· sed illud est in eis damnabile ac detestabile fuit ꝙ sacre scripture diuinisq; testimoniis nō acquieuerūt nam quid opus est argumentis ubi deus ipse loquitur de pi thagoricis traditum est quod in disputando soliti erant di cere ipse ait·Ipse autem erat pithagoras tanq̄ȝ eius aucto ritati non liceret aduersari quāto minus deo qui uerax est· ⁊ omnis homo mendax·sed negabis hec esse dei que asseri mus testimonia de hiis posterius diceremus nunc de spiri- tu sancto agendum est·cui tua lex diuinos honores abro- gat non est huiusmodi erroris machumetes inuentor arrii & nestorii·& macedonii hec olim dementia fuit· quos sa cra patrum cōcilia damnauerūt sed eoꝝ uiros apud egyp tios·& arabes aliq̄ȝdiu latuit·⁊ postremo auctore machu mete·& m̄grō eius sergio late diffusuȝ est·ne mouearis dū uera loquimur·caue ne sequaris cecos·disce spiritū sanctū esse deū & tertiam in trinitate fore personā·diximus paulo ante deū patrem dum se cognoscit uerbum concipere & fi liū gignere·nunc quod sequit̄·adicim⁹ cognitōi annexā eē appetitiuā quādā opatōem cuius principiū uoluntas est in ter opationes uero quās uoluntas producit precipua est a

mare·adhibe hic aures & mentem erige in deo perfectam & absolutam fateri cognitionem oportet·& amorem pa-ri modo·cuius processus per appetitiuam operationem ex-primitur·sicut & uerbi generatio per intellectiuam·τ alia est operatio que intelligit·alia que appetit·Intellectiua ex hiis completur que sunt quodammodo in ipso intelligente nam sicut sensibilia in sensu·ita intelligibilia in intellectu di cimus esse·appetitiua autem complementum accipit secun dum quendam ordinem uel motum ad eas res·que obici-untur appetitui·& occultum quoddam principium sui mo-tus habet·ea uero que principio feruntur archano spiritus nomen acceperunt·nam & uentos spiritus esse dicimus & in scripturis procellarum spiritus appellantur·quia non ap paret afflationis spiritus initium·respirationem etiam τ ar teriarum motum ab intrinseco & occulto principio manan tem uocamus spiritum atq; hoc modo congruenti quadaȝ similitudine·quantum diuina humanis uerbis indicari pos sunt diuinus ipse amor a patre filioq; procedens spiritus di ctus est·in nobis duplici ex causa procedit amor·aliquan-do ex corporea & materiali natura·& is plerumq; immū dus est τ menti noxius·aliquando ex ipsa proprietate spiri tualis nature·cum bona intelligibilia & rationi conuenien tia adamamus·& hic purus est amor & laudabilis τ ani me salutaris·in deo corporalis amor seu materialis locum non habet·sed ille tm̄ reperit̄·qui simplex est τ nitidissimus τ purissimus τ quem spiritū sanctū appellamus nec nos in tellectuali τ sctō amore qcq; ꝓseqmur nisi qð ītellectu cóci pim⁹·ↄceptū aūt ut dixm⁹ q̄ fit ab ītellectu·verbū est·atq; ita necesse est amorem ex uerbo exoriri·amat eniȝ deus qð de seipso intelligit id est verbum quod concipit intelligēdo

Verbum autem dei dicimus filium dei qui & ipse patrez nouit & amat atqꝫ ita fit ut amor ipse cui sanctus spiritus est nomen ex patre filioqꝫ procedit sitqꝫ cum patre & filio pariter deus nam sicut diuinum intelligere essentie diuinitatis est ita & amare & sicut deus se semper intelligit ita & se se semper amat & omnia amat suam bonitatem duz amat rursusqꝫ sicut dei filius qui est uerbum dei in natura diuina subsistens patri coeternus perfectus & unus deus est ita & spiritus sanctus deus est patri & filio coequalis & coeternus & quia omne quod subsistit in natura intelligibili apud nos persona dicitur apud Grecos ypostasis consequens est ut tres personas in diuinitate ponamus qꝫ tres sunt subsistentes pater & uerbum & spiritus sanctus neqꝫ personas dicimus esse per essentiam diuersas sed per solas relationes distinctas que ex processione uerbi & amoris proueniunt atqꝫ in hunc modum christiana religio diuinitus illustrata distinctas tres personas confitentur in diuinis non tres deos sicut Machumetes falso opinatus est sed patrem ⁊ filium & spiritum sanctum unum esse ab eterno deum asserimus nec tamen ipsum patrem qui filius est nec filium qui pater est nec spiritum sanctū qui pater ē aut filius vna est enim patris & filii ⁊ spiritus sancti essentia in qua nō est aliud pater aliud filius aliud spiritus sanctus q̄uis in personis alium patrem alium filium aliū spiritum sanctum diuina docente auctoritate dicamus nec similitudo in hiis que creata sunt summe deest trinitatis. Inuisibilia dei sicut apostolus ait per ea que facta sunt intellecta conspiciuntur sempiterna quoqꝫ uirtus eius ac diuinitas relucet quippe in anima nostra & quedam diuine trinitatis ymago. Est enim anima nostra substantia quedam

incorporea et ratione predita· ⁊ actus quidez sine forma organici corporis·que dum corpus mouet & regit sui me minit·se intelligit·& se diligit·quibus in rebus quedam ap paret trinitas·memorie·intelligentie ⁊ amoris·tria hec ad seipsa referuntur·quia non est amor sine memoria· nec me moria sine notitia·nam quis meminit aut amat ꝙ nescit·in seperabilia sunt hec a se metipsis & tamen quodlibet eoꝝ & simul omnia una essentia sunt·& una uita in anima una differunt tamen quia memoria non est intelligentia uel uo luntas·nec intelligentia uolūtas sine memoria·quod si hec diligēter inspicias inuenies summe illius trinitatis atqꝫ uni tatis uestigium & ymaginem quandam q̄uis imparem· quicunqꝫ enim sempiternam ⁊ in cōmurabilem naturam·p memoriam reminiscitur·intuetur per intelligentiam·ample ctitur per dilectionem·profecto reperit in seipso summe tri nitatis ymaginem·non tamen omnino similem·sed qualē cunqꝫ·ita ut in similitudine magna inueniatur dissimilitu do·⁊ si enim homo meminit intelligit ⁊ diligit non tamen memoria est·nec intelligētia nec dilectio·sed sunt hec in eo ⁊ in una substantia nō sicut accidentia in subiectis·que pos sunt abesse sed substantialiter existunt in anima ⁊ unus ho mo est qoi habꝫ hec tria·non ipse est hec tria·in simplici ue ro natura que deus est·q̄uis unus sit deus·tres tamen per sone sunt ut dictum est & ipse deus est & tres persone·sed illud satis ad rem nostram est quia tria hec· aliquo modo unum sunt· reperitur & sub aliis nominibus· ⁊ alio modo in nostra natura illius summe & ineffabilis trinitatis yma go·nam mens & notitia eius & amor·tria quedam·mens enim nouit se·& amat se nec amare se potest nisi etiam no uerit se· duo quedam sunt mens & notitia eius; duo etiam

sunt mens & amor eius·cum se nouit mens ⁊ se amat· ma
net trinitas· scilicet mens amor ⁊ notitia· & hec tria ꝙuis
distincta inuicem sint unum tantum esse dicuntur quia in a-
nima substantialiter existunt· & est ipsa mens quasi pa-
rens ⁊ noticia eius quasi proles eius mens eniȝ cum se cog
noscit noticiam sui gignit ⁊ est sola parens sue notitie·ter-
tius est amor·que de ipsa mente ⁊ noticia procedit dū mēs
cognoscit se·diligit se non enim posset se diligere nisi cog-
nosceret se·amat enim placitam prolem· notitiam suam &
ita amor quidam complexus est parentis & prolis nec mi
nor est proles parenti cū tantam se nouit mens quanta est·
nec minor est amor· parente ⁊ prole id est mente ⁊ notitia·
cum tantum se diligat mens quantuȝ se nouit ⁊ quanta est
considerat hec rationalis homo ⁊ uidens tria in una essen-
tia concurrere extendit se ad contemplationem creatoris ⁊
intelligit unitatem in trinitate·⁊ trinitatem in unitate ⁊ unū
deum colit·unam essentiam·& unum pricipiū·sicut ⁊ patri
arche & prophete atqȝ apostoli tradiderunt sed audiam⁹
iam tandem ipsos & diuine legis auctoritatem ⁊ testimo
nia in medium affirmamus sine quibus uana est omnis ar
gumentatio·deum patrem omnes sacre littere confitentur
& dei nomen paternitatem ad omnia refert·& si filium di
cimus non possumus patrem negare de filio adducta sunt
testimonia legis·ergo ⁊ pater ostensus est sicut ⁊ saluator
ait·Philippe qui uidet me uidet & patrem meum· nunc de
spiritu sancto·quod cepimus prosequendum est· In genesi
legimus quia spiritus domini ferebatur super aquas·quis
tunc dn̄s nisi deus fuit & cuius spiritus nisi dei·Et quomo
do dei spirit⁹ nisi deus· deus est quicquid dei est nec aliud
illi immixtū est in cōpositus est·simplex est & purus est·de

us·in Iob scriptum est·spiritus domini fecit me ⁊ spiraculū
omnipotentis dei uiuificauit me·dei sunt hec opera nō ho
minis quis fecit hominem nisi deus · aut uiuificat homi-
nem nisi deus est igitur spiritus domini propter quod dic-
tum est in psalmis·spiritus domini repleuit orbem terraruꝫ
& hoc quod continet omnia·scientiā habet uocis·quis hic
spiritus nisi deus quis impleat orbem nisi deus cui celuꝫ se
des est ⁊ terra scabellum pedibus eius & apud poetas de
um namqꝫ ire per omnes terras tractusqꝫ maris celumqꝫ ꝓ
fundum traditūꝫ est·& rursus est ne dei sedes nisi terra pō
tus & aer·⁊ celum·⁊ uirtus propter quod recte ait Dauid
quo ibo a spiritu tuo·ostendens non esse locum in quo possꝫ
fugere spiritum domini·qui est ubiqꝫ·esse autem ubiqꝫ im-
plere & continere mundum·soli deo tributum est·deus igi
tur sanctus spiritus est· qui hec peragit ⁊ futura prenoscit·
& predicit sicut scriptum est·responsum accepit Simeon a
spiritu sancto quia non moreretur nisi uideret christum do
mini·non est cur deum negemus·qui dei efficit opera· non
igitur solus pater deus est·neqꝫ solꝰ filius·sed spiritus sanc
tus cum patre simul & filio deus est·quia non aduersatur
rationi trinitas personarum in unitate diuinitatis quemad
modū superius ostensum est·sed iam trinitatem ipsam ex sa
cris codicibus demonstremꝰ ⁊ moysen ante omnes audia
mus·cuiꝰ hec sunt uerba in capite libri quē genesim nr̄i uo
cāt·in principio creauit deus celū ⁊ terrā·terra aūt erat ina
nis ⁊ uacua & spūs dn̄i ferebat̄ sup̄ aquas tria ꝯmemorat
deū·principiū ⁊ spm̄ ideo in deo prēm intelligimꝰ·in princi
pio filiū·i spū dn̄i·spm̄scm̄·⁊ accipiat̄ ħ in loco principiū ꝓ
filio·sic̄ in psalmis de suo filio dic̄ deꝰ· tecū principiū ī die
ꝟtutis tue ī splēdoribꝰ sanctoꝝ ex utero añ lucifeꝝ genuite

Atq; ita in exordio nascentis mundi·trinitas ipsa in diui-
nis personis adducitur·hic si placeret interseri posset de he
loeñ·secundum Jeronimum ad marcellum·temptans dya
bolus primos parentes interposito serpente·& suadens ut
edant de ligno prohibito ·eritis inquit sicut dii·sci ẽtes bo
num & malum quod proinde accipiendum est·ac si dicerȝ
eritis sicut diuine persone·quibus ignotum est nihil·⁊ cum
eicitur adam de paradiso·inquit dominus·ecce adam fac
tus sicut unus ex nobis·quibus nobis patri scilicet·& filio
⁊ spiritui sancto·sed manifestius eadeȝ trinitas ostenditur
cum dicitur·faciamus homineȝ ad ymaginem & similitu
dinem nostram·cum ait faciamus·& nostram·plures per
sonas inducit·cum dicit ymaginem·unitateȝ diuinitatis o
stendit·nec solitarius est cum dicit faciamus·neq; alieno a
se loquitur qui nostram ait·duo sunt pluralia uerba facia-
mus·& nostram ut uideatur pater cum filio ⁊ spiritu sanc
to miscere sermonem·qui non sono uocis sed intellectu ex-
pressus est·dixerat creauit deus celum & terram·Deus et
creauit singularia sunt quia unus est deus & una diuinita
tis essentia·subiungitur faciamus & nostraȝ ut pluralitas
in personis intelligatur·idem ⁊ psalmista canit regius duȝ
ait·verbo domini celi firmati sunt·⁊ spiritu oris ei⁹ omnis
uirtus eorum·quid manifestius dici potuit in conditõne ce
lorum tres persone concurrunt·dominus uerbum·& spiri-
tus·dominus patrem exprimit·in uerbo filium accepimus
spiritus is est quem sanctum uocamus·& rursus propheta
ut trinitatem personarum in diuinitate cognoscas·ter deũ
prouocat in benedictione·benedicat nos inquit deus deus
noster benedicat nos deus & metuant eum uniuersi fines
terre·trina dei confessio trinitatem exprimit personarum ⁊

cum subditur metuant eum uniuersi fines terre unitas ape ritur diuinitatis·in ps quoq3·xliiii·multum expresse trinita tem innuit cum dicit filio sedes tua deus in seculum seculi· ꝛ postea subdit propterea unxit te deus de⁹ tuus· id est pa ter & spiritus sanctus & cum sequitur pre participibus tu is misterium quoq3 incarnationis aperit de quo suo loco prosequemur·ysaias in uisione sua clamantia introducit se raphin· sanctus·sanctus· sanctus dominus deus sabaoth· ter sanctus ad tres personas refertur·& semel dominus·et semel deus dicitur·quia unus est dominus ꝛ unus est deus & rursus idem uates ex persona christi loquitur ꝛ dicit·do minus meus misit me & spiritus eius·dominus meus inqt id est pater meus misit me·s·filium suum· ꝛ spiritus eius·q est sanctusspiritus quis hic non intelligat trinitatem non la tuit prophetas hoc misteriu3·possent ꝛ alia plura huiusmo di testimonia ex ueteri testamento afferri que trinitatẽ ple ne ꝛ perfecte ostendunt·planius tamen locutus est in euan gelio dominus·qui cum in orbem mitteret discipulos eun tes inquit· docete omnes gentes ꝛ baptizate eos In no⸗ mĩe patris·ꝛ filii·ꝛ spiritussancti amen·tres noĩauit psonas in noĩe dixit·non in nominib⁹ ut essentie unitatẽ in psonarũ trinitate monstraret·ꝛ iohannes euangelista· qui de pecto re domini ueritatem hausit·in epistola sua inquit·tres sunt qui testimoniũ dãt in celo pr̃·uerbũ·ꝛ spũs scũs·& hii tres unũ sunt·ꝛ apostolus paulus misit inqt spm̃ filii sui in cor⸗ da nostra·ꝛ alibi·spũs ei⁹ qui suscitauit ihesum habitat in nobis ꝛ iteꝝ ex ipso inquit·ꝛ per ipm̃ ꝛ in ipso sunt oĩa ipsi gloria·ex ipso·dicit ꝑpter prẽm·ꝛ per ipm̃ propter filiũ· in ipso propter spm̃ scm̃ non dicit ex ipsis·aut per ipsos siue in ipsis nec ipsis sed ipsi gloria inquit· ut trinitatem simul &

unitatem cognosceremus. Atqꝫ hiis testimoniis & aucto ritatibus illuminata est desuper christiana religio. Summa enim fiducia confitetur. & predicat unuz deum esse qui est causa causarum principium ⁊ finis omniuz rerum ⁊ omnis auctor creature. & summum bonunm. & nihilominus tres personas in deo recognoscit. & trinitatem in unitate ueneratur. cui qui aduersatur salutis expertem se reddet & ambulat in tenebris ⁊ ueritas non est in eo. tu uero si sapias de tenebris emerges ⁊ candida luce perfusus sacratissimam trinitatem. & cognoscendo coles. ⁊ colendo cognosces. nec aduersaberis sacro sancto euangelio. in quo legitur uerbum caro factum est. negat tuus legifer incarnationem uerbi. nam cur inquit factus est deus homo & in ligno crucis passus. qui alio modo genus humanum redimere poterat. negat tua lex christi necem ⁊ alium suo loco infectum existimat. nec deum incarnatuz cognoscit. neqꝫ crucifixum aut mortuum. nos utrunqꝫ predicamus quia factus est deus. homo ⁊ passus est. ⁊ propter salutem hominis hec facta esse testamur. Ait enim de seipso dominus. Venit filius hominis saluare quod perierat. constabat primi parentis erratu omnes homines culpa teneri. clausa erat paradisi porta nec mortalibus patebat in celum aditus. Dicebat summam dei bonitatem hominem. qui ceciderat reparare nec miserum esse perpetuo finere. qui ad beatitudinem perfruendam creatus fuerat. Sed obstabat iustitia dei que ꝓ peccato satisfactionem exigebat. Dignus erat infinita pena. qui magestatem offenderat infinitam. Nec homo tanti erat qui infinitam posset redimere culpam. Stabat hinc diuina iusticia ultionem petens. Illinc diuina bonitas miserendum esse contendens. Audienda fuit utraqꝫ uox quia

uniuerse uie domini misericordia τ ueritas quare τ si pote rat deus aliter humane imbecillitati consulere· est enim om nipotens·hic tamen conuenientissimus fuit modus quem e legit·ut assumpta humana natura·ipse penas saluaret·Fac tus est deus homo ut homo fieret deus·ueritas de terra or ta est τ iustitia de celo prospexit·coniuncta est humanitas diuinitati ut acciperet de plenitudine bonitatis· quod sue defectum suppleret infirmitatis Fuit hic modus saluandi humani generis diuine bonitati conueniens· Satisfactum est iustitie simul et misericordie· Satisfactum est amori et odio·Placuit hoc diuine potentie·que omnem defectum no strum sua uirtute superat·Placuit et diuine sapientie·que ni hil frustra nihil non decenter· ac conuenientissime facit Et licet necessitate absoluta qua necessarium dicimus sine quo aliud esse non potest·incarnatio uerbi necessaria non fuit ta men eo modo quo necessarium accipitur id quod conueni entius et congruentius peruenitur ad finem dicere non pu det ad reparationem hominis incarnationem filii dei ne- cessariam fuisse·Ego sum deus· ego sum dominus· et non est absque me saluator·ex persona christi inquit Isaias quia non poterat homo saluare se ipsum· et necessarium fuit ut homo fieret deus·et deus homo saluaret hominem prop- ter pulchritudinem· Et ad propositum apertissime inquit ex nostris professoribus unus in hunc modum de misterio diuine incarnatonis·suscipitur a maiestate humilitas·a uir tute infirmitas·ab eternitate mortalitas·et ad dependen- dum conditionis nature debitū natura inuiolabilis est uni ta passibili·deusque uer⁹ τ homo uerus in unitate τpatur· ut quod nr̄is remediis cōgruebat unus atque idem hominum deique mediator·et mori ex uno et resurgere posset ex altero

nisi enim esset uerus deus non afferret remedium: nisi esset uerus homo non preberet exemplum intelligas q conue nienter filius dei carnem assumpserit ut deus. & mortem obierit ut homo sed queris testimonia antique legis. non negabimus presto sunt. ecce inquit ysaias uirgo concipiet et pariet filium et uocabitur nomen eius emanuel quod interpretatur nobiscum deus. quomodo nobiscum deus. nisi quia uerbum caro factum est & habitauit in nobis. & iterum eiusdem prophete uerba sunt puer natus est nobis. & filius datus est nobis. cuius imperium super humerum eius. & uocabitur nomen eius admirabilis. consiliarius. deus fortis. pater futuri seculi. princeps pacis. an non hic misterium incarnationis plane ostenditur. & que tunc futura erant tanq preterita manifestantur. puer inquit natus est nobis quia natus est humana paruitate. & datus est filius quemadmodum iohannes ait. quia sicut deus dilexit mundum. ut filium suum daret unigenitum. datus est Christus ex diuinitate. natus ex humanitate. natus ex uirgine. cuius imperium super humerum eius quod est imperium Christi nisi lignum crucis in quo pependit mundum uicit. aereas potestates debellauit & subacto triumphatoq dyabolo regnum suum potenter intrauit oportuit enim christum pati & sic intrare in gloriam suam ut inquit in euangelio luce Imperium igitur super humerum eius fuit. quia crucem suam suis gestauit humeris quauis in eo fatigato simon cireneus angariatus sic eam tollere dicitur admirabilis propter signa. & prodigia que fecit. lumen cecis auditum surdis. claudis ambulationem. debilibus fortitudinem. & mortuis uitam restituens. consiliarius appellatur propter Euangelica consilia. que adiecit antique Legi.

deus asseritur ne putares purum hominem natum· nam de
us humane nature coniunctus est·fortis quia spoliauit in-
fernum· & portas ereas confregit & uectes ferreos dissi-
pauit·pater futuri seculi·quia celum aperuit electis & reg
num homini preparauit eternum·post hanc uitam in cele-
sti·iherusalem princeps pacis·quia nato christo clausum ē
apud romanos templum·iam & mira pax est orta·& glo-
ria in excelsis deo cantauerunt angeli·& in terra pax ho-
minibus bone uoluntatis·unde dicit & alio loco idem·ysa
ias incarnationem uerbi dicens·Dominus enim iudex no-
ster dominus legifer noster dominus rex noster ipse ueniet
ꝛ saluabit nos ꝙ perinde accipiendum est·ac si dicat carnē
accipiet·ꝛ mortez pro nobis subibit·ꝛ rursus·uere tu es de
us absconditus· deus israhel saluator· absconditus inquit
quia in carne latuit saluator israhel·quia sua morte nostrā
mortem redemit· Et ne putes temporalem esse salutem sal
uationis·genus addidit israhel· saluatus est inquit in do-
mino in uirtute domini·ꝛ subdit·salute eterna· quam conse
cuti sunt omnes qui ex israhel christo crediderunt· apertissi
mum testimonium est ysaie· sed audi Iheremiam sua sunt
hec uerba·ecce dies uenient dixit dominus ꝛ suscitabo ger
men iustum ex semine Dauid·ꝛ regnabit rex ꝛ sapiens erit
& faciet iudicium ꝛ in diebus illis saluabitur iuda ꝛ habi
tauit israhel confidenter· ꝛ hoc est nomen quod uocabunt
eum deus iustus·considera uerba·ꝛ attende misteria· Sus
citabo inquit germen iustum·id est christum sanctum et iu-
stum ex semine dauid secundum carnem·quia ex prosapia
regia ꝛ de sanguine Dauid Maria mater domini nata est
et regnabit rex·Quomodo regnabit·Sane quemadmo-
dum ipse apud Mathez in euangelio dicit·data est mihi

omnis potestas in celo ꝛ in terra· quod est regem esse· ꝛ sa
piens erit sapientia creata scilicet que hominis est· ꝛ increa
ta que dei est ꝛ que est ante secula· ꝛ faciet iudicium discre
tionis scilicet ꝛ discussionis· nunc discretionis duꝫ eligit ex
mortalibus quos uult· ꝛ alios suo arbitrio dimittit· ꝛ in fi-
ne seculi discussionis quando reddet unicuiqꝫ secunduꝫ ope
ra sua· in diebus illis saluabitur iuda id est· quicunqꝫ credi
derit ꝛ baptizatus fuerit saluus erit ꝛ habitabit israhel cō
fidenter in statu ecclesie triumphantis ꝛ hoc est nomen quod
uocabunt eum deus iustus· ut scias quia christus ex semi-
ne dauid natus est non solum homo sed etiaꝫ deus est· nec
alteri qꝫ christo hec uerba conuenire possunt· accedat ꝛ ali
us propheta baruch nomine· quid ille ait? hic est inquit de-
us noster & excitabitur alius aduersus eum· hic adinuenit
omnem uiam discipline ꝛ tradidit illam Jacob puero suo
ꝛ israhel dilecto suo· post hec in terris uisus est ꝛ cuꝫ homi
nibus conuersatus est· docent hec omnia incarnatōem uer
bi ꝛ hominem factum dei filium manifestant· nunc de mor
te audi ꝛ eos contempnito qui christum uolunt esse transla
tum ꝛ nondum mortuum· sed incredibili clementia citra di
em supremum iudicii cum omnibus angelis interficiendū
putant· ad nefandam audaciam ꝛ stulticiam aliis inaudi-
tam dimittimus angelos quorum substātia incorporea est
ꝛ immortalis· christum interfectum nunc negant· ꝛ aiunt interfi
ciendum· ac Dauid ex persona christi· que non rapui tūc in
quit exoluebam· quia non peccauit ꝛ penas dedit· ꝛ pro a
lieno delicto mortem subiit· Quod manifestius ysaias o
stendit dicens· Vere languores nostros ipse tulit· ꝛ dolo-
res nostros ipse portauit· ipse uulneratus est propter iniqui
tates nostras attritus est propter scelera nostra· discipli-

nam pacis nostre super euz. et liuore eius sanati sumus om
nes eni nos quasi oues errauimus. ⁊ unusquisq in uia sua
declinauit. et deus posuit super eum iniquitatem. id est pe-
nam pro iniquitatibus expiandis omnium nostrum. ⁊ sub
ditur. oblatus est. quia ipse uoluit et non aperuit os suum.
et paulo post tradidit in mortem animam suam. et cum sce
leratis deputatus est ipse multorum peccata tulit. et pro
transgressoribus rogauit. Si uidisset propheta passionem
christi uix potuissz apertius loqui. nec Ieremias tacuit tor
menta domini qui eum in ligno crucis. ita loquentem indu
cit. O uos omnes qui transitis per uiam attendite et uide-
te si est dolor sicut dolor meus. Et ipse saluator de se ait.
Ecce ascendimus ierosolimam. et filius hominis tradetur
principibus sacerdotum et scribis. et condempnabunt eum
morte et tradent eum gentibus ad illudendum et flagel-
landum et crucifigendum. et tertia die resurget. et iterum
alibi sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto ita ex-
altari oportet filium hominis. Vt omnis qui credit in eum
non pereat sed habeat uitam eternam. Et ne de morte du-
bites. Scribit euangelista cum accepisset Ihesus acetum
dixit consumatum est. & inclinato capite emisit spiritum.
Prophete Christum moriturum & a mortuis surrecturuz
predixerunt. euangeliste & obiisse in cruce & sepultum re
surrexisse tertia die affirmant certa res est nihil ābiguitatis
hz ueritati omnia consonant resurrexit dn̄s. ascendit ad ce
lum & uenturus est iterum & faciat iudicium in fine secu
li. tua lex hec non recipit quia non sapit de christo. que sape
re oportet. cuius alterum aduentū non solum euangelium

sed antiqui etiam uates ostendant sicut paulo ante de Ie-
remia diximus. contestis eius est Daniel dicens ecce in nu
bibus celi quasi filius hominis ueniebat ꝛ usq; ad antiquū
dierum peruenit & sequitur & dedit ei potestatem & ho-
norem. & regnum & omnis populi tribus & lingue serui
ent ei. quibus uerbis uiri doctores iudicium christi facile
inueniunt in fine mundi. & ipse christus de seipso loquitur
dico uobis quod uos qui secuti estis me in regeneratione
cum sederit filius hominis in sede maiestatis sue. sedebitis
& uos iudicantes duodecim tribus israhel. & in actibus a
postolorum legimus. constitutum esse christuz a deo patre
uiuorum & mortuorum iudicem. hec nos de deo sentimus
hec & firmiter credimus. hec salubriter predicamus eter-
nam uitam promittentes omnibus qui christo credunt. ꝛ in
trinitatis nomine baptizati opera faciunt euāgelio digna
querisque sit ista uita eterna. quid agat illic homo qua uo
luptate letetur. & quam beatitudinem assequatur Respon
demus cuz euangelio Iohannis. hec est uita eterna ut cog
noscant te uerum deuz & quem misisti ihesum christū. sum
ma ibi felicitas erit. uidere deum in sua natura. ꝛ eius per
frui bonitate gaudium nostre mentis erit hac saciabimur.
hac implebimur hinc summa felicitas erit habere deo. &
deum cognoscere uidemus enim nunc per speculum ut ayt
apostolus. tunc facie ad faciem & in iubilo teste Iob. In
facie domini uidebimus lumen & saciabimur cum appa-
ruerit gloria eius ꝛ erimus sibi similes sicut ayt iohannes
nec oculus uidit. inquit ysaias. nec auris audiuit nec in cor
hominis ascendit. que promisit dominus diligentibus se. ꝛ
apostolus non esse condignas passiones huius seculi dicit
ad futuram gloriam que reuelabit in nobis. tua lex in alia

uita flumina lactis· & mellis & uini promittit & cibaria delicata & uxores multas & concubinas ꝛ uirginum coitus & angelorum in turpibus obsequiis ministeria ꝛ quicquid caro deposcit·bouis hec paradisus·& asini potius q̄ʒ hominis est·nam quis mortalis est hominis habens facieʒ qui per omnem uitaʒ suam corpori seruiat quis non aliquā do in mentis secessum abit quis non pascit intellectum aliquando ꝛ a sensibus recedit speculando·an non est honoris ꝛ glorie uoluptas·multo iocundior & diuturnior quam ueneris·an non dulcior est bene acte uite laus·quam cibus ipse uel potus·bibit sapiens·atq̧ edit ut uiuat·tua lex ideo uitam appetendam homini existimat ut edat ꝛ bibat·sicut in hoc seculo carneus fuit legifer tuus·ita & in futuro carnistudendum putauit·neq̧ curauit saciare mentem cui omne studium fuit implere uentrem·atq̧ in ea re summum bonū esse putauit·quod neq̧ gentiles phylosophi preter paucos admisissent·inter quos summa fuit de supramo bono dissentio·alii in doloris preuaricatione felicitatem posuerunt ut didonius·alii in honestate uoluptati coniuncta ut caliphon & finomachus · alii in scientia ut erilus·alii in sola uirtute atq̧ honestate ut zenon & stoyci·alii in bonis animi ꝛ corporis & fortune·ut Aris·& pypatetici·soli Arristippus ꝛ epicurus ꝛ eorum scola summum bonum in uoluptate locauerunt atq̧ hiis tua lex conformis est qui fex omniū philosophorum & fetidum cenum fuere·nec tamen illi in eo errore fuerunt ut hanc felicitatem in altero seculo expectarunt· quibus future uite spes nulla fuit mortalem animam existimantium· nostri phylosophi summum bonum nec in terra nec in sensu·sed in celo & in deo querendum censent· & eo saciandam mentem existimant· & natura instituit

nos & celũ aspicientes uotis omnibus aspiremus sicut est illud poeticum· os omnium sublime dedit celumq̃ uidere iussit· ⁊ erectos ad sidera tollere uultus· qs nescit finē3 hiis prestare que sunt ad finem omnia hec corporea oblectamẽ ta eo reperta sunt ut spes hominis conseruari ⁊ in suum finem qui est deus per hec adduci posset· quis aut ederet· aut biberet· aut procreandis liberis operã daret nisi esset in hiis aliqua delectatio· ad hec non est finis hominis qui ad deũ factus est· & nisi ad deum ueniat nunquā3 quiescit· nec per carnales delectationes ad deum ipsum peruenitur· sed quã to hiis magis immersus est homo· tanto est ab ipso deo re motior· qui aliquando eo beatior existit· quãto angelice diuineq̃ nature magis· ac magis adheret· nec curat carnalia desideria· qui bonis fruitur. spiritualib⁹ sicut ignis ⁊ aqua simul esse nõ possunt sic delicie spirituales carnalibus nõ coherent trahunt ille ad se humanam naturam & totam in se rapiunt nec sentire sinunt· que caro appetit· gustato spiritu decipit omnis caro ut inquit unus ex nostris· tua lex in paradiso uoluptates admittit quas nec Solon nec Licingus permisit in terra· quod feditates de cibo ⁊ potu & aliis uoluptatibus oriuntur· quas in paradiso nephas fuerit nominare· aut enim gignerentur sine fine homines· & implerẽt omnia nunquam morituri· aut frustra esset permixtio maris ⁊ femine sine fructu· que etiā3 in hoc mundo damnatur Dicis quid ergo feminis opus est si non est coitus· dicim⁹ & nos· quid opus est coitu si non est generatõ· propter uoluptatem dices ad hec feda uoluptas est & indigna· que paradisum non ingreditur· Nam quomodo illic permissa erit hec turpitudo que hic tanq̃ obscena prohibetur· & tã

tum propter sobolem · aut euitandi maioris mali causa per
mittitur ypocrates diuine uir scientie uenereum coitū par
tem esse quandam morbi teterrimi existimabat quez nostri
conuicialem dixerunt · quid igitur habens aliquid humani
pudoris ac ut uerbis cuiusdam gentilis utamur uoluptati
bus istis duabus coeundi atq; comedendi · que homini cuz
sue atq; cum asino communes sunt gratuletur · Non sunt
hec que pia mens in celo requirat · Dicis iteruz non erit ple
na felicitas in paradiso si aliquod defuerit oblectamenti ·
genus ergo existimas cum uariis rebus oblectentur homi
nes · saltatione · uenatione · piscatione · ludo · lucro · cantu · ci
bo · potu · uenere · & aliis q; pluribus eadem omnia in para
diso tuo requires · Et cum uirgilio dices · Que gratia cur
ruum armorumq; fuit uiuisq; cura intentes · pascere equos
eadez sequitur tellure repostos · Vana hec phylosophia est
quam nulla unq; ciuitas bene instituta recepit · nos ut dixi
mus mentis gaudia & spirituales delicias querimus · Bea
titudo nostra quam expectamus in altera uita est ipsa dei
uisio quia nihil optabilius inueniri potest uidebit enim bea
tus anim⁹ & que sunt in celo & que sub celo · quid erit quod
eius aspectum fugiat qui uidebit uidentem omnia · que nūc
uidentur obscura de deo · de trinitate · de incarnatione uer
bi · de processione sancti spiritus · de sacramentis ecclesie de
ceteris archanis · tunc aperta erunt · & manifesta · nullum de
erit oblectamentum · nihil requiret ultra plenus animus · nā
quid pleno opus est? nihil illi deest qui nihil cupit · desideria
nostra implebit optimus ac maximus deus in quo omnia
bona insunt · nec ullum cupiditatibus nostris relinquet locū
erit deus oīa in oībus · q sine fine uidebit · sine fine amabit

fine defatigatione laudabitur· que lingua dicere· uel quis intellectus capere sufficit illius superne ciuitatis quãta sint gaudia angelorum choris interesse cum beatissimis spiri tibus glorie conditoris assistere presentem dei uultum cer nere·incircũscriptũ lumen uidere·nullo mortis metu affici· incorruptõnis perpetue munere letari·neq3 illuc beatitudo humani corporis in epulis erit·aut in uino aut in coitu·ex redundantia beatitudinis anime glorificabitur corpus ip sum·& similitudinem eius induet·fulgebit tanq3 sol in con spectu dei tenuitati eius nulla resistet materia· leuitas & a gilitas infinita spacia in ictu oculi permeabit·nihil erit quo amplius ledi possit·inuiolabile erit ꝛ impassibile more ani me· ꝛ ita totus homo exultabit ꝛ dicet cum propheta·Cor meum & caro mea exultauerunt in deum uiuum· nec fru stra erit differentia sexuũ·aut artus reliqui· superfluent· re surgent uiri & femine integris membris·& non solũ in spe cie sed in ipo indiuiduo humane nature perfectõ reintegra bitur·nec tamen animales operatões aderunt· nec cõmix tio maris ꝛ femine quia cessabit causa propter quam fue rat introducta·erit enim cõpleta multitudo hominu3 a deo prefinita·nec ullus erit carnalis appetitus nec pulsabit tem ptatio inimici·non patebit inuidie locus cum peruentũ fue rit ad triumphum pax ibi inconcussa· & quies ꝛ summa cõ cordia uigebit·uides inter tuam ꝛ nostrã beatitudinẽ quã tum interest nostra felicitas nobiliori hominis parti id est anime·respondet tua uiliori·id est corpori·nostra mentalis est tua carnalis nostra fulgens & nitida·tua obscura & fe tida·nostra cum angelis ipsi deo cõis est· tua cum suibus· & aliis pecoribus·nostram docti omnes phylosophi lau dant·tuam uituperant· nostra celo digna est· tua etiam in

terra reprehenditur. sed dices in sacris etiam codicibus cõ
uiuia reperiri. que futura uidentur in celesti ierusalem. po
tu ciboq plena. inquit enim ysaias. faciet dominus exerci
tuum omnibus populis in monte hoc conuiuium pinguium
& in sapientia legimus. miscuit uinum & posuit mensam.
& iterum uenite & comedite panem meum & bibite uinum
quod miscui uobis. & in ecclesiastico cibauit illum deus pa
ne uite & intellectus & aqua sapientie potauit illum. & do-
minus apud lucam. ego inquit dispono uobis sicut disposu
it mihi pater meus. ut edatis & bibatis super mensam me
am in regno meo. omnia hec & hiis similia spiritualem ha
bent intelligentiam. quia de mensa ipsa sapientie non corpo
ralis uel cibus. uel potus assumitur sed mentalis que suauis
simus est ac mundissimus. & hic est quem nos expectam⁹
in futuro seculo. tanta est igitur nostra dignior q̃ tua felici
tas quanto nobilior. & diuine beatitudini propinquior. sed
attingamus nonnullas alias tue legis ineptias que tum sa
cris litteris aduersantur. tum phylosophicas rationes ex-
cludunt. dicit legifer tuus q tetigit eum deus manu sua in
ter humeros et usq ad medullam dorsi eius penetrauit fri
gus quod perinde est ac si corporeum esse deum affirmet
quia tactus non est nisi per corpus. nos incorporeum dici-
mus deum. ait enim ysaias ex ore dei. celũ & terram ego
implebo. quod non posset fieri si corporeus esset. & propte
rea dicit in psalmis dauid. spiritus domini repleuit orbẽ ter
rarum. spiritus inquit domini non corpus domini. & ioban
nes in euangelio spiritus est deus phylosophi deum purum
actũ dicunt esse principium omnium rerum. nature omnino
simplicis. & eterne. q si corporeus esset. esset cõpositus ex
elementis. aut alia materia. & posterior suis partibus. neq

simplex·neq purus·neq origo rerũ· & creaturas hẽret se ipso excellentiores angelos nobiliora sunt eniz spiritualia quã corporea·quod est opīari absurdũ ne dicamus asserere nec simul stare põt ut causa causaꝝ sit deus sicut phylosophi uolunt·ꝛ recte uolũt ꝛ cõpositus inueniat· esset eniz ab alio cõpositus & illũ nos potius diceremus deũ· q cõposuisset·nõ est igit corporeus deus·qa compositus nõ est·nec mouemur qa in sacris litteris·& caput & manus·& pedes & oculi·& digiti·ꝛ cor·ꝛ uterus· & hmõi attribuant deo utit enim spũs sanctus qui loquit in scripturis uocabulis·q sunt in usu per similitudinem quandã sicut dicit ezechiel ex persona dei·ego uisionẽ multiplicaui eis ꝛ in manib⁹ propheraꝝ assimulatus sum eis·est enim naturale hõi per sensibilia ad intelligibilia puenire·ꝛ oĩs nr̃a cognitio a sensu capit exordiũ·atq idcirco spiritualia nobis in sacris codicib⁹ sub metaphora corporaliũ exhibent·atq ita fit ut etiaz rudes aliqd capiãt· qui aliqd essent diuine sapientie minus ydonei auditores·dixit preterea tuus machumetes omniũ peccatoꝝ cãm esse deũ·& exclamãs·hiis uerbis utit· o deus qbus uis bonã qb⁹ uis malã uiã p̄bes· nos mortale peccatũ·auersionẽ quandã esse dicim⁹ ab ultimo fine·nec possibile censemus deũ q ultimus finis est uoluntatẽ cuiuspiam a se auertere·eẽt enĩ sibiipsi cõtrarius ꝛ si de⁹ oĩa diligit q cũq fecit ut est illud sapiẽtie·diligis oĩa q sunt· ꝛ nihil odisti eoꝝ que fecisti quõ cõsentaneuz est·ut peccati cã sit ipse deus cui dixit in psalmis dauid·odisti oẽs q operant iniquitatẽ & in ecclesiastico legim⁹ oẽ detrimentũ erroris odit deus·cõtraria sunt amor ꝛ odiũ·audi ulteri⁹ intollerabilez tue legis errorẽ·si uobis inqt aduersa incũbũt· incubuerũt & ceteris·sunt enim isti dies casus atq fortune·negat diui

nam prouidentiam curare mortalia. nos de diuina sapien
tia dicimus q̄ attingit a fine usq3 ad finem fortiter. & dis
ponit omnia suauiter. nec summe dei bonitati cōuenit ea ne
gligere que creauit propter quod inquit apud matheu3 do
min9. omnes capilli capitis uestri numerati sunt. addit ma
chumetes āgelos creatos ex flāma ignis. & peccare & mor
tuos esse. nos cum propheta dicimus q̄ deus fecit angelos
suos spiritus. & creauit eos ex nihilo & philosophos nobis
cum sentientes habemus. qui omnes angelos quos uocāt
intelligentias incorporeas esse dixerunt. nec peccatū in an
gelis reperiri posse censemus. qui deum in essentia uidentē
omnia uident. & omnia intelligunt ad suam perfectionem
necessaria. nec est in eis ignorantia peccati mater. nec subie
ctam corruptioni naturam angelicam arbitramur in qua
non est materia que separari possit a forma. sed ipsa forma
per se subsistit incorruptibilis & immortalis origenes pre
clari & excellenti ingenii uiri sicut multa extant preclarissi
ma opera. ita & nonnulli errores peruersissimi reperiuntur
inter quos unus ille est qui demones per dei misericordia3
liberandos esse aliquando a penis asserit. hunc secutus est
machumetes qui saluandos per alcoranum malos ange
los affirmat nos cum ysaya de omnibus damnatis siue ho
minibus siue angelis unam sententiam habemus q̄ uermis
eorum non morietur. & ignis eorum non extinguetur. Et
saluator in euangelio damnatis in ultimo iudicio ignem e
ternum repromittit dyabolo & angelis eius preparatum.
Quid q̄ tuus legifer animam humanam portionem asse
rit anime dei. sic nonnulli phylosophi palam tradiderunt &
manichei secuti sunt. Nos humanam anima3 ad ymaginē
& similitudinem dei factā dicim9 sicut scriptū est in genesi

Faciamus hominem ad ymaginem & similitudinē nostrā quod de anima dictū est non de corpore. quod si aīa hoīs portio esset dei. esset utiqꝫ deus. nec esset homo nō deus qđ dicere stultissimū est. cū manifestum sit labi hominis aīam a bonitate in maliciam. a ueritate in errorem. a gaudio in tristiciam. a spe in desperationē. quod est a dei substantia penitus alienum. nec illud uerū est quod in uestra lege tradit. animas hoīm ex materia productas esse omnes asserunt enim phylosophi ab extrinseco esse homini intellectū sed ꝙ in nato fit spiritus uite iussu dei. & theologi rationales animas omnes ex nihilo creatas dicunt. & adam cum factā uidisset feminam. hoc os inquit de ossibus meis. ꝛ caro de carne mea nō dixit anima de aīa. & propheta in psalmis canit. qui finxit sigillatim corda eoꝝ. ponit enī cor ꝑ aīa quia sedes eius in eo est. & deus sibi animaꝝ productionem reseruauit propter eaꝝ dignitatem. qui per ysaiam ait. omnem flatum ego feci quod intelligitur de flatu spirituali. qui est ratōnalis aīa. preterimus ꝙ celū ex fumo factū dicitis. qđ si ueꝝ esset corruptōi subiaceret. preterimus ꝙ solē ꝛ lunā equales ab initio uirtutis & luminis cuius ꝑpheta testat. nos dicimus celū ex nihilo creatū & duo luminaria magna fecisse deū ab inicio. luminare maius ut p̄esset diei. & luminare minus ut p̄esset nocti. ad illud transimus qđ in uestra lege dulcissimū & saluberrimū esse putatis. uxores multas ducere. qđ si deo placuisset creato homini ab inicio nō unā tm̄ sociā prebuisset sed plurimas. nec dixit deus relinquet homo prēm ꝛ mrēm & adherebit uxoribus suis. sed uxori sue dixit. nec amicitia inter uirū & uxorem uera esse pōt ubi non est equalitas. cū uir pluribus misceat mulier uero uni tm̄ adhereat. cuius est in alias plures

distractus amor. nec propterea numerus hominũ augetur. quia plures uni nubant femine. nam totidẽ uiri priuati con iugio sine prole decedunt. & presertim cũ mulieres nume ro pauciores existant. iniqua insup res uidetur & naturali ad uersa libertate unius urbis ciuiũ alios multiplici matrimo nio uti. alios in solitudine degere. nec propterea laudanda consuetudo. quod in ueteri lege plerosque sanctos uiros plurib[us] uxoribus fuisse coniunctos legimus. quia nõ id ex lege aut ex uoluptate fecerunt. sed diuina quadã dispensatõne. & ad sobolẽ procreandã. que cresceret in cultu dei. tacemus de diuortio quod permittitur apud uos contra legem euangeli cã & de adulterio & fornicatõe & aliis scelerib[us] que licet antiqua lex detestetur. & noua prorsus abbominetur apud uos tñ cõcessa uidentur. non est quod oĩa tue legis errata percurra mus qñ neque nobis scribẽdi neque tibi legẽdi satis est ocii et tuipse pro tuo ingenio multa intelligis adeo stulta esse. ut nulla possent ratõne defendi. tota de deo que est hic oĩa re feruntur totũ in hoc cõsistit ut xpm ihesum deũ esse credam[us] quo cõcesso necesse est eius legi obedire & eius uerbis cre dere. qui uerax est & mentiri non põt. in eius lege trinitatẽ de qua supra diximus in unitate diuinitatis cõpimus. & in carnatõem uerbi & processionem spũs sancti. & reliqua om nia que retulimus usque ad extremũ iudiciũ quod aũt xps deus sit. iam supra oñsum est ex ueteri lege atque pphetis. licet eti am ex tua lege mõstrare. que pphetam & sanctũ uirũ fu isse xpm asserit. si propheta & sanctus ergo uerax. si uerax & deus. nam deum seipse testatus est dicens. ego & pater unũ sumus. & qui uidet me uidet & patrem. & si creditis in deum & in me credite. & alia multa huiusmõi per que diuinitas xpi colligitur. & equa cũ patre & spiritu scõ maiestas. bene ẽ

igit ut legem nostram amplectaris que uerax est & saluta ris a deo data. & tuā relinquas in qua non ueritas neq3 sa lus homo illam tulit peccatis ꝛ ignorantia plenus intellex isti quanta adducimus ex ueteri lege testimonia quibus de us ostēditur. ꝛ homo xp̄s ihesus ꝛ pro nostra salute suppli cio crucis affectus audiuisti sacras sancti euāgelii attesta tiones. ꝛ ipsius xp̄i uoces q̄ tua lex scm̄ habet. quid igitur obstat baptismo. quis probibet aquā. quid moraris ingre⸗ dere. iam tandē salutis iter cū precellentibus uiris & mag nis imperatoribus ad eternā salutē sub xp̄o peruenies. dixi mus de constantino seniore ꝛ phylippo qui rem publicam tenentes in xp̄m credidere. post constantinū creati cesares idem iter secuti sunt. ꝛ in fide nostra morierunt. excepto iu liano apostata q ex monacho cesar factus transiuit ad ido la. que uitam laxiorem promittebant. sed ille in bello parti co penas dedit. & sagitta confossus in incertum missa. coa ctus est cadēs dicere uicisti galle. sic enī p cōtumeliā uoca bat xp̄m. fuerūt ꝛ aliq scismatici ꝛ heretici q ꝛ xp̄iano noīe non tn̄ recta incesserunt uia. imperatores xp̄iani nullo errore poluti inuenti sunt. iouinianus. gracianus. iustinianus ualē tinianus. iustinus. duo theodosii. archadius. honorius. ka rolus. magnus. ludouicus. ꝛ plures franci & Theotonici. tres ottones henrici aliquod. & nō pauci sub aliis noībus. preterimus alios reges fama claros. qui uel in gallia uel in hyspania uel in anglia uel in aliis prouinciis xp̄ianis sa⸗ cris iniciati fuerūt. ꝛ in dn̄o mortui ad uitā credunt migra uisse beatā cū hiis nō est. cur te pudeat christi iugū subire. ꝛ sub eo regnare. p quē reges regnant. ꝛ legū cōditores. iu sta decernūt. multos inuenies reges qui te collentē xp̄m ho norabūt. & si enī aliqn̄ horrebāt reges christi nomen ꝛ pp

ter ydola christianos psequebant· postea tamē ꝓpter xp̄m ydola delerunt· honesta hec societas est cū qua te uocam⁹ in uiam ueritatis· & pacis· illa nihil dignitatis habet cum qua te tua lex in deuia rapit· nam preter othonianorum familiam de qua natus es & illustres progenitores tuos· qs est qui magnopere laudari inter sarracenos queat· colebatur saldanius quidā· & aliqui pauci nomē habent· que res memoria dignas gessere· at christianoꝝ excellentissima nomina omnes hystorias impleuerunt· noti sunt in siria· & in egypto· ⁊ in asia· gotfridus· baldinus· bohamundus· tancredus· conradus· phylippus & alii admodū multi qui ab extremis galliarum ⁊ germanie finibus cum ingentibus copiis ierosolimā petiere· iterq; sibi per medios hostes ferro parauere· hos tibi comites damus· cum hiis te xp̄o iungere cupim⁹· honestiores hii socii sunt q̄ꝫ egiptii effeminati aut inbelles arabes tua origo sicut accepimus· scithica est int̄ scithas multos fuisse uiros in armis claros memorie traditur qui uectigalem asiā pluribus seculis tenuerunt ⁊ egiptios ultra paludes eiecerunt· non sunt cōperandi aut egiptii aut arabes· scitico generi non est forti ⁊ ignaro equa societas· mirandū est tm̄ potuisse suis festinationib⁹ arabes ut audaces ⁊ prestantes scithas in suaꝫ societatē adduxerūt· quid societatem· nō est hec societas seruitus est· qñ eoruꝫ legi subiectus es· que utinam lex esset ⁊ non deceptio ac prestigium conformior tibi cum christianis societas erit· Fortibus uiris facile ammicantur fortes· uirtus uirtuti placet· Pulchra & stabilia sunt inter equales consortia· si eadem religio est idemq; cultus dei· Age igitur accipe christianos socios· accipe fidem & baptismum qui te hic in terris faciet magnuꝫ quoad uixeris & post Obitum in Celo Beatum reddet·

Audisti promissa euangelica. et quomodo cuncta que dix
imus ueteris legis auctoritate probant. sed times ne te de
cipiamus. recordaris tue legislatoris. qui asserit legem &
prophetas a iudeis euangelium a christianis esse corruptũ
tm̃q de ueritate uel noui testamenti uel ueteris remansisse
quantum alcorano. continet. exploratum id forsitan arbi
traris & uerum esse atq idcirco testimoniis nostris nõ ad
hibes fidem. nec baptizari audes. aut in xp̃m credere. uti
nam tam bonus fuisset tuus legifer q̃ callidus. tam uerax
q̃ uersutus. tã iustus q̃ iniquus. tota est artificiosa & frau
dulenta lex eius. nam qui diuinum sibi abesse auxilium non
ignorabat ad humanas confugit astutias. cupiebat legez
edere que sibi nomen daret. femina que etiam per flagicia
exoptabat. ut nero stratus ille qui diane ephesie templuz in
cendit. & animaduertens antiquam & nouam legem q̃uis
honesta esset duram tamen uulgo uideri & seruata difficilẽ
suam in se edidit que uoluptatem humano generi amicam
permitteret sic enim facile fieri posse existimauit. ut innu
merabiles populi in suas traditiones concederent. nam gẽ
tiles q̃uis laxiori legi tenerent q̃ xp̃iani continentiã tñ &
modestiam & frugalitatẽ cõmendabant. & phylosophis au
scultabãt uirtutis amatoribus neq sinebãt suos ciues cor
rumpi uiciis aut uoluptate marcescere. creuit igit secta sar
racenoꝝ licentia uicioꝝ. placuit uxores ducere quot mal
lent. easdemq dimittere. cũ displicere cepissent. habere cõ
cubinas q̃plures & omne libidinis genus posse ꝑuolui. in
dulgere uentri cuncta que uellz & ori preter uinũ & uniuersis
ĩmergi uoluptatibꝰ. & si enĩ aliqua ieiunia in lege tua preci
piunt id etiam ad irritandam uoluptatem factum est. nam
sarraceni diẽ ieiunantes. nocte q̃ lõga est epulant & bibũt

Nec aliam ob causaz uini usus interdictus est nisi quia no
ceret in ardenti terra qualis est arabia· & maior est in fri
gidis uoluptas poculis· hoc unum ergo in machumetis in
uentum fuit ut legem propagaret suam· ea precipiens que
grata essent auditoribus· ⁊ maxime plebibus que iumentis
similes existunt· nec fefellit eum opinio in hac parte placu
it noua lex· & breui tempore ita coaluit· ut in multis popu
lis gentibus ac linguis reciperetur· cuius fundamēta in uo
luptate iacta fuerunt· uerum sicut agricola non prudens·
postquam uineam plantauit fossam circumducit & sepem
ne destruatur a feris· ita ⁊ machumetes suam legem cōser
uare ac munire statuit animaduertit homo sagax duobus
modis suum dogma conuelli posse atq; confundi· auctori
tate· s· & ratione· atq; aduersus hec duo que poterant inue
niri remedia non neglexit· auctoritati apposuit· q̄ paulo an
te retulimus antiq̄ȝ· s· & nouā legem deprauatam esse· nec
quicq̄ȝ ueri restare nisi quod alcoranus haberet· rationi ar
ma obiecit iubens ne quispiam de sua lege disputaret· ne
ue rationem quereret in eum qui contra niteretur ferro uin
dicandum esse· atq; huiusmodi uallo suam legem callidus
ueterator cōmuniuit· sed non est hic ad amantinus murus·
neq; ferreus· neq; ex uino lapide· fragilis materia est creta
& luto munita domus· facile opugnabitur neq; resistit te
lis nostris· facile ruunt edificia in arena fundata· aggredi
amur hec telis tue legis munimenta corruptionem in pri
mis sacrarum litterarum obicitis hoc ei probanduȝ fuerat
que factum asserit satis nobis erat negare factum· libet te
cum aliter agere· ⁊ apertam tue legislatoris columpniam
ostendere· lex iudaica quam moyses & prophete tradide
runt anteq̄ȝ machumetes nasceret̄ pluribus seculis scripta

fuit. & multis in locis promulgata. & in alienas translata linguas. nec fuit unus interpres sed plurimi. rogante prolomeo phyladelpho septuaginta presbiteri legem interpretati sunt & consona dixerunt. Aquila etiam ꝛ Theodocion. ꝛ simacus & alii uetus testamentum traduxerūt. facta est antiqua lex ꝛ greca et latina multis etatibus anteq̄ tua ꝓmulgaretur. implete sunt omēs bibliotece moysaica ꝛ aliorum prophetarum traditione. alexandrie. Rome. athenis. carthagine. siracusis. toleti. lugdūi ꝛ in omnibus locis que insignia essent. siue apud grecos siue apud latinos uetus testamentum ex hebraica ueritate traductum & habebatur ꝛ publice legebatur. quis ille iudeus tam potens fuit. q corrumpere legem ubiq̧ gentium potuit. nondum natus erat christus cum septuaginta interpretuz editio facta est. quo tempore nulla erat causa corrumpende legis cum nulla esset cū christianis nondū natis de lege contentio. nec propter alios oportebat legi aliquid detrahere qui legem non acceperant. nec propter se qui talez acceperant ꝛ laudabāt si qua corruptio interuenit in ea potuit interuenire que apd hebreos remansit non in ea que inter latinos ꝛ grecos diuulgata est. ꝛ per infinitas diffusa prouintias. q̄ q̄ nec iudaica corrupta est. que usq̧ in hanc diem cum greca & latina traditione concordat difficilis ac pene impossibilis fuisset corruptio in tot manibus. machumete leue fuit unum codicem corrumpere. & illū tamq̄ uerū hiis tradere. qui sibi ab inicio crediderunt ꝙ si multi sunt hodie apud uos codices unius continentie nō tamen idcirco ueritas in eis est ab uno enim qui falsus erat emanantes. omnes falsitatem continent. q̄ n̄ defluunt ex amaro fonte dulces riuoli que rimus ex te magne princeps. si te iudice. duo rationum co

dices afferantur·quorum alter ex altero transcriptus exi-
stat & in eo de quo est facta transcriptio sempronius mille
debere talenta scriptus est·in exemplari duo milia cui po-
tius fidē dabis· aut non exemplo magis q̄ exemplari o· he
brei parentes antique legis existunt & apud eos exempla
legis habentur apud alios exemplaria·rursus ex te queri-
mus·quatuor inueniuntur rationum libri apud quatuor ne
gociatores Seium·Gayum·Titiū·τ Sempronium·in eo
quem sempronius producit·creditori ipse lucii in centum ta
lentis scriptus inuenitur·in aliis debitor cui credes quid re
spondebis an non tres libros uni preferes·certe non dubita
bis preferre si ita iudicas soluta questio est· quatuor libri
habent uetus testamentum unus est hebreorum· alter gen
tilium·& tertius christianorum·ultimus sarracenorum qa
ceteris discrepat·mendax enim est nam reliqui conformes
inueniuntur·nam τ greci que gentiles erant ante christi ad
uentum τ latini ante machumetem·uetus testamentum nō
alio modo habuerunt q̄ nos hodie habemus·hoc fortasse
infedari posses· quia nō reperiuntur hodie gentiles·qui bi
bliothecas habeant ueteres·sed interroga iudeos·inueni-
es uera esse que dicimus τ adhuc extat iosephus hebreus·
qui translationem antique legis in manu ptolomei quē no
minauimus emanarūt que usq̄ in hāc diem perseuerāt· &
hebraice ueritati concordant·stulta est igit̄ machumetis fi
ctio·τ turpis inuētio nec qcq̄ habet uerisimile·nec tā cōfu
sione q̄ irrisione digna ē quod·dicim⁹ de ueteri testō idē
licet de nouo intueri·qđ nec ab uno scriptū ē·nec in una lĩg
ua nec in uno loco nec in uno tp̄e τ tñ una snīa ē τ unica cō
cordia qđ greci hñt·ħ latini·ħ ebrei·ħ siri·armēi ħ omēs
barbari xp̄z colētes q̄uis hētici aliq ad tuēdos errorēs suos

corrumpere nonnullos codices ausi fuerunt Quid ages quid dices? cui fidem adhibebis? an soli sarraceno? an latino? an greco? an hebraico. multo antiquior est christiana lex q̄ sarracena. misit chistus adhuc in terra existens discipulos suos in orbez ut predicarent euangelium omni creature. audita est in omni terra euangelii tua sicut scriptum est. in omnem terram exiuit sonus eorum. & in fines orbis terre uerba eorum. vulgata est ꝛ recepta lex christi per totum romanū imperium. priusq̄ tuus legifer prodiret in lucem. ꝛ idem euangelium quod nunc habemus omnes gentes suscepere. nec fuit maioribus nostris aut facultas corrumpendi rem adeo uulgatam aut necessitas. cum non essꝫ machometes. cum quo de fide contenderent. corruptio ei necessaria fuit qui nouam legeꝫ edere uoluit ueteri ꝛ noue contrariam. nec dubiuꝫ faciet iustus iudex quin christiano maior fides adhibenda sit de christi lege quam sarraceno ipse enim conseruator est sue legis & manet in traditione patrū. sarracenus ab ea recessit ꝛ inuentiones sequitur nouas quas sui maiores ignorauerunt euangelia apud nos quatuor recepta sunt. que summa diligentia uigenti studio ꝛ acri discussione sancti patres in generalibus conciliis nō prius amplexi sunt q̄ esse uerissima multis modis recognouerunt. non est igitur ꝙ tuus legifer de corruptione sacrarum litterarum possit obicere. de ciuitate domini que est ecclesia inquit in psalmis dauid. fundauit eam deus in eternū non esset fundata in eternum ecclesia si fundamentum eius quod est euangelium uiolari aut corrumpi potuissꝫ. nec uerum fuisset quod ait propheta baruch. loquens de lege dei lex que est in eternum. nec illud staret quod dicitur. in eternum permanet uerbum tuum. & in seculum seculi ueritas

tua nec ysaias uera fuisset de christo locutus dicens·super solium dauid & super regnum eius sedebit ut confirmet et corroboret illud in iudicio & iustitia usq; in sempiternum nos gabrieli angelo credimus· qui de christo marie uirgi ni sic ait·dabit illi dominus deus sedem dauid patris eius & regnabit in domo iacob ineternū·quomodo regnat chri stus in domo dauid nisi per fidem·quomodo per fidem nisi per euangelium ineternum· quomodo per euangelium ine ternum si corruptum est euangelium mendax lingua falsa calumpnia·ego uobiscum sum inquit dominus usq; ad con sumationem seculi· & Osee prophete uerba ad ecclesiam conferuntur· sponsabo te mihi in fide usq; in sempiternum & ad petrum uicarium suum inquit saluator· tu es petrus & super hanc petram edificabo ecclesiam meam· ꝛ porte inferi non preualebunt aduersus eam·& iterum rogaui ꝓ te petre ut non deficiat fides tua·preualuissent porte inferi & defecisset fides petri· si falsum esset euangelium quod se quimur·sed manet fides magni pastoris in ecclesia roma= na que nunq̄ inuenta est errasse neq; errabit ineternu;·ma gistra est enim·& mater omnium fidelium ꝛ discipline ue ritatis·caue machumetes caue magne princeps ne sequa= ris errorem prophirii siculi·qui tue legi consona dixit·is ex christianissimis ad ydola transiens ait se deos consuluisse quid de christo sentirent· ꝛ illos respondisse bonum uirum fuisse christum·sed peccasse discipulos eius qui diuinitate; ei attribuerant quam sibi ipse nunq̄ erogasset hoc deorum testimonium est id est ydolorū que tu demonia esse non du bites·an non intelligis fraudem·an non uides tui legiferi ꝛ demonum esse unum argumentum unam collusionem·unā fallaciā· ꝛ xp̄o dyabolū inuidere eiusq; glorie ꝛ maiestati

detrahere·cuius consilio atq; suasu tua lex edita est euāge
lice atq; mosayce cōtraria· dices pari mō xpianam legem
mosayce aduersari·nam que iussu moyses plurima uetat ꝛ
permittēs que ille uetuit·nescis antique legis archa ua·que
diu grauida fuit·nouam in utero gerens·& cū statu tū di-
uino consilio tempus uenit·eam peperit·uidit ieremias per
spm̄ legem hanc nouam cum ait ecce dies ueniunt dicit do
minus·& feriā domui israhel·& domui iuda fedus nouuz
non secundū pactū quod pepigi cuz patribus eoꝝ· sed hoc
erit pactū quod feriā cum domo israhel·post dies illos dic̄
dominus dabo legem meam in uisceribus eorum·ꝛ in cor
de eorum scribā eam·& ero eis in deū·nouuz fedus inquit
quia baptizamus circūcisioni successit·ꝛ legem meaz inqt
scribā in corde eorū quia uetus lex in tabulis lapideis scrip
ta fuit noua per caritatem in corde hōium radicata·& ero
eis in deū·quia noue legis auctor ꝛ promulgator christus
deus & homo est·antiqua per moysen innotuit tantum ho
minem·& adueniente perfecto euacuatum est imperfectū
nec amplius in prepucio nobiscum deus sed in corde pasci
tur dicente apostolo· si circūcidimini nihil prodest uobis·
nec ulterius cerimonie legis habent locū·uenit enī ille de q̄
loquit̄ in deutronomio moyses pphetã·de gēte tua suscita
bit tibi deus·ipsum sicut me audies & subdit̄·ponā uerba
mea in ore ei⁹ loquet̄q; ad eos oīa uerba que precepo illi·
de xp̄o hec pphetia est q locut⁹ est ex ore dei quod uerum
erat os suū·in cuius aduentu legalia & ceremonie erāt·sic̄
apud matheū scriptū est·lex & pphete usq; ad iohannē·sa
cramēta enī que ueteres ꝛ pphete obseruabāt adnūciatiua
erāt uēturi xp̄i que in eius aduētu ꝯpleta cessauerūt· ꝛ alia
instituta sunt uirtute maiora ueritate meliora· actu facilio

ra numero pauciora. et sicut sacerdotiũ mutatũ est sub cuius administratiõe lex erat ita et legẽ mutari oportuit. nõ est igitur aduersa ueteri. noua lex que in eius uentre conclusa erat. et adueniẽte xpo et euãgelii luce clarescẽte patefacta circũci sioni & aliis ceremoniis antiqtus obseruatis sicut prefini tũ erat finẽ imposuit. est aũt xpiana lex tãto dignior q̃ iu daica. quãto nobilius est oraculũ dei q̃ hoĩs. cognoscis iã nisi fallimur ueritatẽ et maiestatẽ nr̃e legis. nec utilitatẽ ig noras. incipisq̃ de tua diffidere. et ardes desiderio disputã di uellesq̃ latius cuncta discutere. sed obstat legifer tuus & inqrere ueẞ ꝓhibet. et incriminat et clamat. nõ est mea lex que disputatiõi subiciẽda sit. caue ne qd loquaris arma sunt in manu tua dũ mihi credis multũ imperii adeptus es q nõ audiũt meã uocẽ gladio cõterẽdi sunt ensis mee legis dig nitatẽ tuet. in arabia ortus eius fuit ex paruo pricipio quan tũ creuerit uides egyptũ adieci mee legi et siriã & mesopo tamiã et libiã et indiã & mauritaniã. & ptem hyspanie et di uitẽ asiã et doctã greciã et fortẽ traciã et nobilẽ macedoniã sunt et alie q̃ plurime regiões sub ĩperio mee legis que ar mis nõ uerbis quesite sunt. muliebre est ṽba uerbis refellere uiri ferro decertãt si nõ fuisset uera mea lex nõ dedissent su peri impio nr̃o. nec nõ dñationi nostre tãtos successus atq̃ prosperitates. amat nos deus & legis odorẽ sentiens. gra tulatur. & sternit iter uictoriis nostris. scis q̃ feliciter sepe in hostes pugnauisti et modo in ponto et sepe in grecia. heu fili quid cogitas. quid moliris. tot triumphis sub mea lege illustratus xpm sequeris cuius cultores strauisti totiens et in ritionẽ usq̃ cecidisti. caue ne meã linquẽs legẽ relinqua ris a deo. credimus hiis te ṽbis nõ paẞ commoueri & ali quẽ inesse in tua mente timorem. sꝫ audi q̃ inanis est timor

Omnis qui maluz facit inquit in euangelio ueritas odit lu
cem. fures noctu domos perfodiunt & in obscuro adulteri
latitant. non adhibent testes qui peccant. nolunt depreben
di mendaces. cum hiis sentit tuus legifer. ueretur ne dispu
tando sue legis uanitates innotescant. ueretur ne pudenda
sua detegantur. prohibet disceptari uerbis. armis defendi
suam legem iubet. nec alium iudicem q̃z ferꝝ deposcit. mul
tumq̃ gloriaẽ de sue legis incremento. diximus cur creue
rit. plebes uoluptas allexit. neq̃ inficiamur multas tue gen
tis uictorias partas. & ingentia confecta bella. & tu ipse
in preliis clarus euasisti uicisti hostes non paucos. ꝛ triũ
pbasti sepe. fuisti tamen etiam aliquando uictus. parua cri
stianorum manus tuas ingentes copias. ut ante diximus a
pud confluentes sanum & danubium paucis ante annis de
leuit non milites ueterani. non duces in bellis ante probati
non uiri nobiles armis potentes ꝛ equis. sed pauci cruce si
gnati ex agris collecti inermes & nudi. fide tamen armati
ferro fulgentes. & auro tuos fuderunt exercitus. q̃ si uic-
toria ueritatem legis ostendit hoc uno prelio satis admo
nebare in quo multi fugerunt paucos tue uictorie nichil
miraculi habent. ad quas nunquaz sine grandi tuorum pre
rogatiua uentum est. sed quid agimus non hiis argumen-
tationibus stat recta fides. uici. fudi hostes. imperium te-
neo. si sic licet arguere. uera fuit sub Alexandro magno.
tot uictoriis illustrato. et sub eius successoribus religio. qui
& in grecia. & in asia. & in siria. & in egypto. & in libia
ꝛ in perside. & in scithia. ꝛ in indis regnauere. imperio per
arma quesito. uera etiam Romanorum fides usq̃ ad pri-
orem constantinum. qui orbem sibi ferro subicerunt & om
nes domuere quas adiere gentes. scimus tamen & alexan

drum & eius heredes & Romanos· & qui sub eis erant· iudeis exceptis ydola coluisse· Alii iouem ·alii martem· a lii mercurium· alii solem & lunam & alia sydera· multi eti am ut egyptii animalia bruta colebant· quis nescit inquit· unus ex poetis· uolusi bithume qualia demēs egyptus por tenta colat· Crocodilon adorat· & quod stultius fuit· ⁊ al lium & porros & cepe inter numina posuerunt· Preclare tamen egyptiorum uictorie memorantur· sicut de osiridi proditum est qui uictum peragrauit orbem· ergo & deus egyptiorum recipiemus ⁊ ueram eorum religionem fate- bimur quia uicerunt· non sic ratio suadet· neq̧ sic iudei sen sere qui uicti ab assiriis ⁊ ab anthiocho· & a Romanis· & in seruitutem ducti non tamen uictorum leges de diis acce perunt· sed uicti & angariati ⁊ mille modis oppressi in sua lege manserunt· nec nos christiani cum prelio superamur· aut aliis calamitatibus affligimur legem nostram aut re- linquimus· aut accusamus· sed arbitramur pium deum nos tanquam filios propter peccata· que comittimus uerbera re· quia non paremus euangelio non seruamus legem no- stram· neq̧ manemus in traditionem sanctorum patrum· sꝫ uicti fragilitate aberramus & labimur ut homines· ipse ue re lapsos corrigit ⁊ plagis multis nostras iniquitates emē dat· cognoscimus errata nostra & considerantes que feci mus minorem esse penam q̄ꝫ delictum non ignoramus· Si cadimus in bello si amittimus regnuꝫ si iugo seruitutis op primimur dicimus cum daniele propheta deum esse in celo qui reuelat misteria mutat tempora & transfert regna ut uniuersi cognoscant qꝰ dominatur in excelsis in regno ho minum· ⁊ cui uoluerit dabit illud· nouimus deum ⁊ iudeos ⁊ christianos posse cum uelit ⁊ uoluisse aliquando alterius

ſecte hominibus ſubicere propter offenſas populi·qui eum
ad iracundiam prouocauit· ſed conuerſi ad deum non de-
ſperamus miſericordiam conſequi q̃uis enim iraſcitur de
us ut inquit propheta non tamen obliuiſcitur miſereri·Pi-
us eſt & benignus nec deſerit clamantes ad ſe abſit autē
ut propter uictoriam meliorem· eſſe credamus religionem
uictorum·ſic enim fatendum eſſet omnes qui uicerunt he-
breos melius de deo ſenſiſſe q̃ ipſi uicti·quod neq; tu dice
res neq; tuus legifer·qui defenſionē ſue traditōis in armis
collocat·ꝛ oē genus ratiocinatiōis effugit· maximū inigra
tis indiciū non ſic beat⁹ petrus q donatis a chriſto dño ce
leſtis regni clauibus & paſtor conſtitutus gregis chriſtia
ni paratū ſe ait rationem omnibus reddere de ea que erat
in ea fide nec aliter ſuos auditores edocuit & beatus lau
rentius martir·mea uox inquit obſcurū non habet ſed om
nia in luce clareſcunt·& in euangelio non probat dominus
eum qui lucernam accendit· & ſub modio ponit ſed ſuper
candelabrū eam eſſe uult·ut luceat oībus qui ſunt in domo
& predicari uerba ſua ſuper tecta iubet & de ſe ipſo dixit·
ego palam locutus ſum mundo·deceptores & pſeudo ꝓ-
phete in angulis predicant et uolunt occulta eſſe que dicūt
ſed iuramenta taciturnitatis exigunt·ſicut rome accidit in
hiis qui baccanaria celebrant· in occulto enim deo ſuo ſa-
crificantes nullum flagicium libidinis omittebāt·ꝙ ſi alia
non eſſent aduerſus tuam legem iudicia·hoc unum ſuffice
re potuit·quia prohibuit eius lator in diſputationem ueniꝛ
ſciebat non equa eſſe neq; uera que tradiderat·uidebat ue
terem & nouam legem contra ſe ſtare intuebat phyloſo-
phoꝝ accutiſſimas rationes ſibi aduerſas eſſe·nec ſperauit
in cetu hominū aut in ſcolis uiroꝝ excellentiū ſua deliram̄

ta posse defendi. animaduertit homo sagax & ingeniosus in malo gentiles qui deos colebant dampnatos esse ꝛ iam prope modum exterminatos. nec iudeis locum esse quorū lex trāslata esset cum sacerdocio ad christianos. cumq̧ sta tuisset nouā legem idemq̧ sibi nomen daret sperauit quod modo euenit. iratum deum christianis qui fine legis man data transgrediebantur aduersus transgressores uictoriā concessurum. atq̧ idcirco sue legis defensionem in armis collocauit. quam alioquin hominibus gratam propter li- centiam uoluptatum non ambigebat dyaboli hoc fuit in- uentum antiquus hanc uiam sue nequitie serpens excogi- tauit qui cum uidisset se se procul eici & christiana religio ne augescente ydola deleri nec amplius deorum multitudi ni locum esse. sed unum tantum deum adorari cum patre ꝛ spiritu sancto ihesum christum heradio imperante machu- metis spiritum excitauit cumq̧ sibi ministrum elegit homi nem ritu prius ydolatram fortuna pauperem mente super bum natione arabem. qui concilio usus quorundam iudeo rum & christianorum peruersorū inter quos fuit sergius spiritu ambitionis inflatus. legem tertiam edidit ex ueteri & noua conflatam multis ineptiis extrinsecus adiectis le gem diximus. quia ipse legem uocat nos blasphemiam re ctius appellamus. fugasti frontem auertisti oculos horru isti turbatus es subiratus es dum hec dicimus. at si uerita tis amicus es audiēda est ueritas. neq̧ tuus legifer si tibi amicus est ueritatē interdicet. que tanto magis amica est. quanto salubrior ꝛ humani ab ipsa natura conuenientior. audi uerū ꝛ disce quō sit appellanda lex. legem dicunt esse phylosophi ꝙ ratōe precipit. et sunt qui nil aliud legem af firmant q̄ rectā rōem a diuino numine ductā. quicquid igit̄

rōni aduersum est legis noīe caret· at tuus legifer rōcinari de sua lege ꝓhibet et solū arma illi suffragari uult· non est igit̄ dicenda lex· nisi ex illis quaꝝ cōditores apud ysaiam dñs maledicit· docet nos dauid cognoscere legē dñi· dum ea que ꝓpria sunt exponit· attende ⁊ uidebis an machume tea lex de celo sit ⁊ a numīe tracta diuino an aliunde· Lex dñi inquit ꝓpheta immaculata cōuertens aīas testimoniū dñi fidele sapientiam prestās puulis· īmaculata ēst lex dñi qa mala queqꝫ excludit neqꝫ libidinē neqꝫ turpitudinē ullā admittit· sic apud eundē ꝓpherā eloqa dñi casta dicunt̄ et apud iob legit̄ nō inuenietis in ore meo iniqratē· nec in fau cibus meis stulticia personabit· & apostolus lex scā inqt et mādatū scm̄ ⁊ iustū ⁊ bonū· at quō machumethea lex ima culata que stupra ⁊ adulteria ⁊ oīs libidinuꝫ maculas ac feditates admittit· dices qa ieiunia q̄daꝫ p̄cepit ⁊ orōnes ⁊ elīosinas· nō dānamus hoc absit ut ea mala dicamus· in uentorem eorum Machumetem esse negamus absqꝫ ma chumete sciebamus hec esse bona· ieiunauit helias· ieiuna uit Christus· orare & frangere esurienti panem suum & egenos & uagos in domuꝫ ducere multo antiquius est q̄ꝫ tue legis inuentum· multi nos legis latores ad opera pieta tis inuitarunt· Verum adulterari· fornicari· seruire uentri· ⁊ in sceno uoluptatum iacere solus tuus legifer inter bona collocat· Solus Machumetes est qui turpia docet· et fla gicia precipit q̄ꝫuis herethicorum more ut facilius decipi at bona simul ⁊ mala commiscet· At lex que domini dici tur· ut inquit propheta animas conuertit quo conuertit ad deū· conuertit ad suū creatoreꝫ ad summū bonū ad ultimū finē· at lex machumetea nō ↄuertit ad deū sꝫ auertit ab eo·

Dicit enim dominus deus estote sancti qa ego sanct⁹ sum
machumetes uxores inquit ducite & cōcubinas quot pla-
cet. nam ego quadraginta uirorū in meis lumbis uires ha
beo & uxoribus atq ancillis permisceor plurimis. quid de
testimonio fideli. cum data est moysi lex domini in monte
synai. fulgura ⁊ coruscationes apparuerunt ⁊ signa de ce
lo que testimoniū legi prebuerunt. lex xp̄i miraculis admo
dum multis confirmata est dicente ipso. si opera non fecis
sem in eis que nemo alius fecit peccatū sc3 infidelitatis nō
haberēt. ⁊ propterea de ueteri que conuertit ad suum cre-
atorem ad summū bonū ⁊ noua lege inquit dauid. testimo
nia tua credibilia facta sunt nimis ⁊ in euāgelio luce circa
finem legim⁹. illi profecti predicauerūt ubiq dño cooperā
te & sermonem confirmante sequentib⁹ signis. at machu-
metis legem. que signa. que miracula ꝓbant. audiam⁹ eu3
non sum missus inquit nisi in uirtute gladii. & qui nō susce
perit meā ꝓphetiam occidat aut reddat tributū preciu3 ꝓ
infidelitate sua. quid est hoc nūquid manifeste negat se mi
raculorum uirtute carere. & ficta falsaq esse omnia signa
demonstrat. que tue legis doctores in populis predicāt. nō
habet igitur tua lex testimoniū nisi in armis. sed id non est
fidele ut ante docui⁹. ad ultimum transeam⁹. & quomodo
sapientiā prestet paruulis. id est populis tua lex. aīaduerta
mus. sapientia ut antiqui tradiderunt diuinarum & huma
narum rerum scientiam continet estq admodum sapida &
dulcis. dum amorem diuinitatis mentibus nostris instillat
propter quod inquit psalmigraphus quam dulcia faucib⁹
eloqa tua super mel ori meo. tua lex neq de deo sapit. neq
de celestibus neq terrena satis intelligit. que putat superis
cura non esse. magna olim & florida in alexandria phylo-

sophorum scola fuit. & multi per siriam ꝛ asiam uiri doc-
tissimi claruerunt. quorum nomina ad nos usqꝫ peruenerũt
at postqꝫ lex machumerea cursum habuit paucissimi nomi
nãtur qui nature archana perscrutari. excellentes euaserint
quia non prestat paruulis sapientiam tuus ꝓpheta. aut tua
lex cuius fundamentũ uoluptas est. & tutela gladius inter
nos uero liberalium artium studia admodum florent legit
publice phylosophia audit in scolis theologia. nullũ doc-
trine genus pretermittit gingnasia litteraꝝ in pluribus ita
lie ciuitatibus clarissima reperiunt nec transalpes in hyspa
nia in gallia in germania in britania collegia desunt uiroꝝ
excellentiũ. qui sapientiã prstant paruulis. est enim ingens
xpianoꝝ cura ut indocti erudiant & ueritatẽ intelligant in
nostra lege. que nunqꝫ mentita est diuinitus cõprehensa ac
legifer tuus non modo mentitur sed leuiter. sed indocte. sꝫ
inprudenter sed insipide mentit. & sibiipsi sepe contrarius
est quemadmodũ sue legis inspector plane intelliget innu-
merabiles sunt eius ineptie. & aniles fabule ꝛ pueriles nu
ge. de quibus libꝫ hoc loco pauca referre que de ceteris iu
dicium prebeant. exponens machumetes capitulũ alcorani
quod dicit filioꝝ israbel in hanc sententiã loquit. sit laus ei
qui seruũ suũ ab oratorio quod est helcarata ipsa est dom⁹
meschę usqꝫ in oratoriũ sancte domus iherusalēꝫ nocte una
transtulit circa quã benediximus deum. o uos homines au
dite & intelligite. cum abii a uobis uenit ad me gabriel se
ro post psalmodiam uespertinam. que ultima est & ait. O
machumetes iubet deus. ut se adeas. cui respondi. ꝛ ubi eũ
adeam & ait gabriel. vbi ipse est. & iumentum illico addu
cit magnitudine inter asinum ꝛ muluꝫ elberabil uocant hu
mane uocis capacem. & una non amplius hora inter egi

annorum quinquaginta miliuȝ & ait gabriel ascende animal & ito ad sanctā domū ascendere nolenteȝ fugiebat iumentū. & iussum est stare. quia machumetes assensurus esset nunq̄ȝ accersitus est inquit. & respondente gabriele accersitū esse. non sinam addidit nisi pro me deū rogaret obtuli preces deo meo pro iumento quod me incedente suaui gressu incessit. ponēs ungulam pedis anterioris in orizōte sui uisus & minori spacio q̄ȝ ictus impletur oculi. ad sanctam domū perueni comes aderat gabriel. qui duxit me ad terram sanctā domū in iherusalem & uicinā rupem dixitq̄ȝ descende qm̄ ex rupe ad celū ascendes. ⁊ colligato illic iumento portauit me humeris suis in celū. Et cū applicuissemus ad celum mundi ⁊ ad portam eius pulsauit gabriel. ⁊ quesitū est quis esset. ⁊ respondit gabriel ego sum. ⁊ iteruȝ querenti quis tecū adest respondit machumetes. & subdidit ianitor. nunquid uocatus. Et ait gabriel uocatus & aperta est porta. ⁊ uidi angelos ⁊ bis genua flectens oraui pro eis. Et accepit me rursus gabriel. et uexit ad secundū celuȝ et fuit distantia inter celū et celū quantū est inter quingentoꝝ annoꝝ. et sicut in primo celo ita in hoc celo pulsatuȝ extitit. et rursum pari solennitate ad septimū usq̄ȝ celum procedit. equā celoꝝ distantiā ponēs ⁊ ait. in. vii. celo uidisse se angeloꝝ populū et longitudinē angeli cuiusq̄ȝ instar mūdi fuisse et aliquorum mille uicibus extensiorem et inter eos unum inuenisse cui septies centena mille milia essent capita et in quolibȝ capite totidem ora. Et in quolibet ore slingue totideȝ. que septingenis mille milibus ydeomatibus laudabant deum. et rursus alterum angelū ostendisse qui fleret. et quesiuisse causam fletus. et cū ille dixisset culpas esse orat ꝑ eo. ⁊ tūc ꝯmendabat me gabriel alii angelo ⁊ ille alij

donec fui in conspectu dei· τ tribunali eius adhesi tetigitq
me manu sua deus inter humeros & frigiditas manus ei-
us puenit usq ad medullas dorsi mei· hiis nugis atq de
liramentis implet machumetes aures populi· sed audia-
mus alteram fabulam in libro· cui titulus est de doctrina
machumetis· duo angeli nominantur arathes & narathes
quos ille asserit iussu dei in terram descendisse· ut genus hu
manum regerent atq instruerent tribus mandatis accep-
tis· primum ne quenq̄ occiderent· alterum ne quid iniuste
decernerent· tertium ne uinum biberent· cum aliq̄diu rexis
sent· τ iam ex toto orbe ad eos iudicia deuoluerentur mu
lier quedam decenti forma· & omniū pulcherrima· aduer
sus maritum suum causam habens iudicium ab eis petiit·
atq ut fauentes haberet iudices· ut apud se prandium ha
beant multis precibus inuitat· non abnuunt angeli· parat
splendidum conuiuium· epulas & pocula mulier ipsa mini
strat· apponuntur fercula multiplicia· τ cum hiis uinum· q
cum angeli recusarent instante sepius muliere· τ multas ob
iciente blandicias tandem biberunt & inebriati uino in hos
pitam incaluerunt· eiusq cubitum postularunt· spondet mu
lier ea couditione· ut alter eorum ei ascensum in celum ostē
deret· alter descensum· placet conditio illa· ut iter didicit·
mox ascendit in celum· relictis atq irrisis angelis· quā de
us recognitaz inter sidera collocauit· cui lucifer est nomen
angeli ad iudicium euocauit cathenis ferreis in puteo pro
fundissimo religati sunt usq in diem iudicii permansuri· cū
elegissent in hac potius uita q̄z in altera plecti· hec est sapi-
entia machumetis q̄z docet paruulos hec eius theologia·
hec doctrina diuinitus reuelata· mira hominis audacia ne
dicamus stultitiam seu dementiam· quot sunt in hiis fabu-

lis deridenda somnia· nõ obiurgamus iumenti uerba quã
do ⁊ asinam sacre littere loquutam produnt ⁊ gentiles bo
uem sed quid est ꝙ una hora iter quinquaginta miliũ anno
rum pergitur· metue hec ⁊ diligenter cogita an corpori nõ
dum glorificato id possit accidere quo iuit· ubi fuit· quid
circuiuit· nou adhuc celum ascenderat· quibus in locis tan
tum spacii peragrauit nec iumentũ eum tulit· quis tulit eũ
unde ueit· quõ uenit nil horum dixit quid peccauerat iumẽ
tum ut precibus egeret· cui non est lex alia nisi nature ⁊ illi
paret· quid hostiarius in celo collocatus rogamine mahu
metis egebat· an non satis felix erat fortasse altius cupie-
bat ascendere· tanq̃ non sit illic perfecta hoĩm beatitudo·
& regnet adhuc ambicio· distantiam celorum ostendit· &
sperarum quanta sit crassitudo demonstrat· quingentorum
annoꝝ· iter ex celo in celũ ponit & parere omniũ spissitudi
nem· quid hoc· quis credat gentilium fabulis· simile somp
nium est aiunt illi dyonisiodorum queudam geometrie sci
entie nobilem in patria senectem diem obiisse· propinquos
funus eius duxisse· ad quos pertinebat hereditas· hos con
secutis diebus cum iusta peragerent· inuenisse in sepulchro
eius epistolam dyonisidori nomine ad superos scriptã que
diceret eum a sepulchro· ad infimam peruenisse terrã· esseq̃
illuc usq̃ quadraginta milia stadiorum· nec defuerunt geo
metre· ut plinius ait qui interpretarentur significare episto
lam a medio terrarum orbe· missaꝫ quo deorsum a summo
longissimum esset spacium· & ibidem pile medium ex quo
consecuta computatio est· que circuituꝫ terre· id est totius
pile ambitum ducenta quinquagintaquinq̃ milia stadioꝝ
pronuntiauit· sed armonica ratio· que cogit rerum naturaꝫ
sibi ipsum cõgruere eodem plinio teste· addit huic mensure

ſtadiorum ſeptem milia·heratoſtenes huiuſcemodi rerum
ſolertiſſimus indagator uniuerſum terre ambitum ducen-
torum quinquaginta duorum milium ſtadiorum prodidit
hipparchus ſtadioruꝫ paulominus uigintiquinqꝫ milia ad
iecit reperiuntur & alioruꝫ ſentencie ad modū diſſone neqꝫ
in hanc uſqꝫ diem mortali cuipiam ſatis exploratam credi
mus terre menſuram·cuius neqꝫ ſeptentrionem neqꝫ meri-
diem uerſus cogniti fines ſunt·at tuus legifer maiora con
cepit animo qui tamēqꝫ celum aſcenderit·quingentoꝝ anno
rū itinere diſtare celum a celo ꝑdidit q̄m tanta eſſet craſſi-
tudo ſperaꝝ·hoc idem aſſerit rabi moyſes hebreus genere
phyloſophus qui apud philoſophos egyptios claruit· At
phyloſophi quos noſtri ꝑbant non ita ſentiunt·nec ptolo-
meus alexandrinus aſtronomoꝝ facile princeps·de craſſi
tudine lunaris ſpere cū tua lege cōcordat·in qua iter anno
rum ſexagintanouem ⁊ aliquoꝝ menſium ac dieruꝫ poſuit
milibus paſſuum uigintiquinqꝫ·ſeu ſtadiis ducentis ꝑ qua
libet die cōputatis·Alii uero aſtronimi qui hec diligenter
indagauerunt ſperam ſolis pluſqꝫ ſexcentis uicibus ſupera
re lunarem tradiderunt·rurſuſqꝫ martis ſperam·q̄uis ſole
altior eſt ⁊ longe maiorem habet ambituꝫ ſpiſſitudinem ta
men multis uicibus ſuperari·improbuꝫ humane mentis au
ſum uerum ita ſubtili argumentatione cōprehenſum·ut pu
deat aliquos non credere·plurimi hec incerta reſpuunt·tue
legiſlatori fortaſſe credendum fuerit·non quia illuc ange-
lo bono deferente conſcenderit·ſed quia cum peruerſo ce-
ciderit·qꝫ ſi ac de cauſa fidem expedit·credimus·alioquin
cum ſacra ſcriptura dicimus celum ſurſum & terram deor
ſum & cor regis inſcrutabile eſt·ſed alia percurramus an-
gelos ſe uidiſſe affirmas eoſdemqꝫ corporeos· Si mundo

maiores angeli sunt· necessarium est aliq̃ꝫ eorum partem
extra mundum esse·at phylosophi mundi circumflexu om
nia contineri dicunt neqꝫ quicq̃ꝫ exterius esse · tuus legifer
quando aliquid solito plus adbibit·sopori deditus quicqd
somniauit pro uero retulit & omnia sibi licere putauit·quo
errore & angelos corporeos· & peccare & egere uenia·
& se rogasse pro eis dixit· simili somnolentia tactum se su
per humeros affirmauit manu dei·cuius gelu usqꝫ ad dorsi
medullas penetrauerit que omnia superius contucata sunt
Quis illud pacienter audiat ꝙ angeli dei uino inebriati·
specie mulieris decepti· concubitum eius appecierint· que
iter in celum edocta ad conspectum magni dei peruenit·&
honorifice accepta·inter astra locum obtinuerit· angeli pe
nas dederint· atqꝫ idcirco uinum homini interdictuꝫ quod
tanti mali causa fuerit·Commemorat hec tuus legifer· &
tam q̃ꝫ ex penu dei recepta hominibus inculcat·vide q̃ꝫ gra
uiter·q̃ꝫ uere·q̃ꝫ perite loquuntur·poetarum figmenta·que
pueris leguntur·inter archana legis inserit· pueri nostri nō
sine risu audiunt cum rapte in celum femine referuntur· &
in astra commutate·que maior & minor uisa uocantur· pi
gri circa sarraca poete lucentes·credimus pro tua sapien=
tia te iam paruifacere·Atqꝫ contemnere tue legis figmen
ta·sed miraris uehementer ꝙ indies aliqui relicto dogma
te christiano ad tuum migrant·& asserentes iniquam legē
nostram amplexi tuam circumciduntur & tuis inicientur
sacris·& qui trinitatem predicabant· nunc detestantur·&
qui christum cruci affixum colebant & laudabant nunc de
rident· Sunt qui hoc agunt non dubitamus·Sed qui nam
homines sane aut libidinis serui aut ambitionis & quibus
nullus erat locus in nostra lege·spreti a nobis ⁊ eiecti tā q̃ꝫ

uilia ꝛ inutilia mancipia ad te transiuerunt. nec tamẽ illos inextinguibilis conscientie uermis roderẽ cessat. ꝙ si posses eorū introspicere corda intelligeres proculdubio eos. aut uite future spem nullam habere aut admodum esse anxios quia fontem aque uiue reliquerunt christum ihesum. & nesciunt quo pacto redeant maius suum peccatū existimantes ꝙ̃ dei misericordiam. sed quid miraris. si ad opes consequendas ad uoluptates exhauriendas nonnulli tue legi se se subiciunt. non est hoc nouum nec dignū admiratione. idẽ quoqꝫ & sarraceni faciunt. qui sepe ad nos migrant. Illud est mirabile illud stupendum illud magnopere celebrandū quod tot milia phylosophorū christiano insignita nomine sub tuo imperio degunt grauia tributa pendunt. nunc liberis priuantur nunc cōiugibus. opprimuntur durissima seruiture lacerantur. uexantur mille modis. nec tamen christiane legi nō renunciant. ꝙ si tuaꝫ. acciperent micius ferrent imperium. fierent liberi honores & opes sperare possent sꝫ malunt tollerare seruitutis iugum ꝛ in squalore ac miseria uiuere. ꝙ̃ xp̄m negare. hoc stupendum est & diuinum opꝰ ꝛ quod te precipue mouere debet. non ꝙ pauci a nostra lege aberrent sed ꝙ tam multi in ea perseuerent. & ꝙ tanta sit uel in aduersis constantia miraculum est. facit hoc bonitas legis. & securitas eterne uite. quam nemo sapiens p̄senti uite postposuit. quid tu hic dicas. quid contrahiscere. aut mutare poteris. uera est christiana lex ex utero recepta mosayce. ex prophetis ex diuinis oraculis. deus auctor eius est. filius dei eaꝫ tradidit. ex ore dei manifestata est. pura est ꝛ nitida. & immaculata & sancta perfecta ex omni parte nullam habet rugam. nusꝙ̃ deficit. nusꝙ̃ claudicat in ea que querit inuenit. que petit accipit. & pulsanti aperitur

Ipsa est fons clementie· iustitie culmen pietatis speculum
mansuetudinis & misericordie plena·pro ea martires in-
numerabiles sunt occisi senes·iuuenes·pueri·matrone· vir
gines·uidue·innupte·puelle·crudelia carnificū·non expa-
uere tormenta scientes beatos esse mortuos qui moriuntur
in domino preterimus signa & prodigia que certitudinem
christiane legis ostendant·quis uiros commemorare que-
at ex christiano genere diuini & humani iuris excellentissi
mos professores uere mundi lumina·scientie fontes· qui us
qꝫ ad mortem in fide christi perseuerantes· preclara uolu-
mina ediderunt·que tanq̃ꝫ sidera quedam doctrine huma-
nas mentes illustrant·& que nam ullo in loco lex est que al
terū habeat augustinū·alterū iheronimū· alterū ambrosiū
alterum gregorium·⁊ ne grecos pretereamus·que religio
uiruꝫ unq̃ꝫ habuit qui origeni cōparari posset · q̃ꝫuis hic in
plerisqꝫ locis errauit·quis iohanni crisostimo exequabitur
quis magno basilio·quis cirillo·quis eusebio· quis grego
rio nazanzeno·non sufficiet dies si numerare pergimus il
lustres nostre legis doctores· siue uiuos siue mortuos· q̃ꝫ
uis non sint mortui sed nunc maxime uiuunt·& tanq̃ꝫ stelle
in firmamento lucent·qui fidem sacratissime trinitatis elu-
cidarunt·quid dicem⁹ de religiosis domibus in quibus an
gelica ducitur uita·& pro peccatoribus assidue effundun-
tur preces domino·nec unq̃ꝫ cessant diuine laudes psalmo-
die benedictus nursiensis apud nos multorum monachoꝝ
doctor·& pater extitit apud grecos magnus basilius·se-
cuti sunt bernardus abbas clare uallis·⁊ bruno qui cartu-
siam instituit quottidie sanctorum uiroruꝫ apud nos auge
tur numerus edificantur noua monasteria & sancta reno-
uantur instituta quos fructus edidit seraphicus·franciscus

eximius paupertatis amator in umbria: que pars est italie natus. Quot eum discipuli secuti sunt: quot sub eius regula uiri sanctissimi floruerunt antonius patavi iacet miraculis clarus. bernardinus senensis in aquila quem nostra etas quasi alterum paulum predicantem audiuit. nicolai liritani extant opera que omnes admirantur dominic⁹ in extremis hyspanie nat⁹ oris. quasi alius uesper emicuit. que nouum quendam sanctum & nitidum uiuendi morem suis auditoribus tradidit ⁊ predicatorum instituta regula uniuersum illustrauit orbez. multi ex discipulis eius clarissimi euaserunt. sed precipua est magni alberti fama. qui nullum doctrine genus ignorasse creditus est nec minor eo thomas aquinas fuit in litteris & si maior extitit sanctitate claruit ⁊ meo seculo sub eadem regula vincentius hyspanus quē noster antecessor inter sanctos xp̄i confessores retulit. ⁊ in ordine diui augusti nicolaus tolentinas paulo ante inter celestia relatus sanctorum agmina. noua indies prole florescit nostra religio. ꝙ si non desunt peccatores diuinam prouocantes maiestatem. non desunt etiaz consiliatores uiri sancti deo accepti. & uirgines immaculate. precibus assiduis diuinam iram auertentes. nec timemus ruinaz tantis adiuti patrociniis. tu ergo princeps nobilis qui non es ratōis incapax. neqꝫ ingenii obtusi. collige que diximus & conserua in mente tua. & consule tibi & tue genti. & noli esse incredulus sed fidelis. relinque tenebras ⁊ lucem sequere. intelligis quo pede claudicat tua lex. & quantis scatet erroribus. & q̄ꝫ procul a ueritate recedit. & ꝙ non est in ea salus noue & antique legis inimica. intelligis q̄ꝫ solida est euangelica doctrina q̄ꝫ uera q̄ꝫ sancta q̄ꝫ munda & immaculata. ⁊ ꝙ in ea tantum iter in celum ostendit & non alia in

telligis si uerba nostra memoria tenes·ꝙ trinitas in unita te & unitas in trinitate colenda est neqꝫ altera contradicit alteri·intelligis quo nam modo pater sibi filium equalem genuit·& quomodo a patre & filio sanctus procedit spiri tus·qui est caritas ⁊ amor·⁊ simul colendus est ⁊ deus est ⁊ ꝙ filius pro nostra salute incarnatus est·mortem tulit et spoliato inferno tercia die resurgens·quadraginta diebus cum discipulis conuersatus ascendit in celū·sedetqꝫ ad dex teram patris·uenturus in fine seculi iudicare uiuos ⁊ mor tuos·quo facto mali perpetuo penam ignis subibunt boni eternam beatitudinem consequentur·non in carnalibus de sideriis·aut in pudiciciis non in cubilibus sed in dulcedine mentis & in caritate christi que superat omneꝫ sensum·an te omnia uero monstratum est non posse te assequi inter cri stianos gloriam ⁊ potentatum quem uideris optare·maxi me apud europeos & occidentales populos dum tua inse cta perseueraris·ꝙ si uelles christianis imitari sacris mag nam tibi spem fecimus ⁊ potentie ⁊ glorie·memento igit̃ uerborum nostrorum·⁊ accipe fidele consilium·sume bap tismum xp̄i & lauachrum spiritus sancti amplectere sacro sanctum euangelium ⁊ illi te totum cōmitte sic tuam aīaꝫ lucrifacies·sic thurcorum populo bene consules·sic tue co gitationes adimpleri poterunt·sic tuuꝫ nomen in secula ce lebrabitur sic te omnis grecia·omnis italia·omnis Euro pa demirabitur·sic latine te littere·sic grece·sic ebraice·sic arabice·sic omnes barbare celebrabūt·sic nulla etas de tu is laudibus cōtumesset·sic pacis auctor & fundator quie tis appellaberis·sic te thurci animarum suarum reportorē ⁊ xp̄iani sue uite conseruatorem uocabunt sirii·egyptii·li bici·arabes·⁊ quecunqꝫ sunt alie gentes extra christi cau

las· aut hiis auditis tuam uiam sequentur· aut tuis ⁊ christianis armis paruo negocio domabuntur· & si noluerint in nostra lege te sociuꝫ habere· experirentur dominū in sua nos te iuuabimus· ⁊ omnium eorum assistente diuina gracia legitimū principem constituemus· hec sunt que tibi cuꝫ baptismo premia promittuntur· hiis te bonis diuina pietas proculdubio cumulabit· obsequenteꝫ euangelio ꝙ si respueris cōsilia nostra· peribit tanq̄ꝫ fumus gloria tua· ⁊ tu more hominum reuersus in cinerem totus morieris· Christus regnabit in eternuꝫ cui est honor & gloria in seculorum secula· Amen·

Explicit epistola pii pape secundi ad thurcum· sequitur resposio turchi·

Incipit epistola Morbisani magni Turci missa ad Pium papam secundum·

MOrbosanus hebrei & gesii cum suis fratribus cerabi eius hait imperatoris organi collaterales pugilles in partibus achere magno sacerdoti romanorum iuxta merita dilecto nuper auribus nostris intonuit ꝙ in partibus ytalie ad preces & postulationem populi veneciaruꝫ in basilicis ur̄is publice facitis diuulgari ꝙ quicū q̄ꝫ sumpserit arma contra nos ⁊ nostros suorum in hoc seculo remissionem peccatorum· eisq̄ꝫ beatam uitam promittitis in futuro cuius rei ueritatem occulta fide decernim⁹ per aduentum quorundam peditum cruciferoruꝫ q nup in uenerorum nauigio trāsfretarūt ꝓpter quod ammirari cogimur

vehementer quia dato q̄ a summo tonante uobis esse data potestas absoluendi animas et ligandi·tñ adhuc maturius procedere deberetis·neq; christianos maxime ytalicos cru cis caractere insignitos inducere super nos cum secundum q̄ patres ante dixerunt nobis populus noster thurcorū in= nocens fuerit mortis ⁊ iniurie christi uestri·& cum terra ⁊ loca ubi sanctuaria uestra sunt minime possideantur p̄ nos ymo populus iudeorum exosos semper habuimus & ha= bemus·quia prout in historiis antiquis & cronicis nostris audiuimus ipsi proditorie & per inuidiam eundem christū uestrum prophetam iherosolimis tradiderunt presidi Ro manorum·quem in crucis patibulo mori fecerunt·ac insup ammirari ⁊ dolore compellimur·q̄ surgunt ytalici contra nos cum latens amor nos incitet ad dilectionem ipsorum eo q̄ ipsi & ipsorum magnalia & parentes a troianorum sanguine processerunt·quorum auctorem fuisse scimus ve= raciter Anthenorem & Eneam de sanguine Priami pro= creatos·in cuius locum ducturi sumus imperium in parti= bus Europe secundum repromissiones a diis nostris quas patres nostri habuisse noscuntur·& troiam magnem inten dimus restaurare & ulcisci sanguinez hectoris ac hilionis ruinam nobis grecorum imperium subiugando & iniuriis dee nostre palladis factis eosdem punire· intransgressoruz heredes·Insuperq; intendimus Cretaz et alias Marinas insulas quas venetorum populus antedictus extorsit a no bis imperio repromisso totaliter uendicarē easq; nostre sub iacere iurisdictioni·Idcirco prudentiaz uestram attente re quirimus & rogamus quatenus epigramatibus uestris p̄ terras ytalie missis ad instantiam supradicti populi veneto rum silentium imponatis non prouocantes contra nos am

plius sub pietatis specie populum xpianum cuz erga non ꝛ ipsum nullā guerraz propter credulitatis differentiaz habe amus· cū enim nihil nobis referat si ipm colitis xpm qa & nos ipm reputamus fuisse ꝓphetam· neq; enim ex lege ipsi us ꝑut audiuimus potestis aliquē ad credulitatē cōpellere si aūt lis aliqua uel discordia orta est inter nos & populuz venetoꝝ· hoc accidit· quia ipsi indebite nullo iusticie muni ti colere sub cesaris nomine· uel alterius monarche· cui ex lege aliqua temporalia sint ꝓmissa· sed sua superbia ac te meritate iam dudū quasdā marinas insulas ꝛ alia loca que nostro ut supradiximus sunt repromissa imperio crudeli ty rannide subiugarunt· que tollerare nō possumus cū futurū tp̄is nostre repromissionis instat propter que & alia pote stis merito ab inceptis desistere & specialiter cum audiue rimus ipm populū venetoꝝ fore alienū a uita & moribus romanoꝝ quia nec secum legibus uiuunt nec moribus con tunt sed se solos estimant cunctis circumstantibus populis meliores quoꝝ insaniam superbiamq; deorum nostroꝝ & summi Jouis auxilio ad extremū deducemus· alioquin si uestra prudentia non desistat ampliare curabim⁹ uires no stras super eo diuini imperatoris organi auxilio & aliorū orientalium regum ꝛ principū qui simulāt se hodie dormi re quoꝝ muniri presidio trahemus a finibus terre armato rum acies copiosas per quas nō solū cōtra vestros pedites cruciferos resistemus verūq; si cōtra nos Romam ac ger manicam ꝛ gallicam militiam prouocetis intendimus ho stiliter obuiare· ac demū fauente Mercurio per mare pon ticum ꝛ dalmaciam cū innumerabili nostro nauigio heuri flatibus perductu intendimus pertransire ꝛ septentrionalē plagam presertim Croaciam & dalmaciam uisitare· Da

tum Anno Machumeti septingentesimoquadringentesimoquinto in introitu mensis Hasten.

Registum huius libri.

Pius	vita flumina
ne te	tum propter
rūq3 aditū	terra repre.
est de	nam prouidentiam
phylosophi	tua nec
eris	ra numero
ne coha.	drum ꝛ eius
recte antipa.	
radios	lis deridenda
mare	maiores
incorporea	ipsa est
us in iob	

